شیراز

شیرازہ
پہاڑی

جلد نمبر ۲ سنہ ۱۹۸۰ء شمارہ نمبر ۲

نگران

محمد یوسف ٹینگ

ترتیب

کریم اللہ قریشی

جموں اینڈ کشمیر اکیڈمی آف آرٹ کلچر اینڈ لینگویجز سرینگر

ناشر :- سیکریٹری جموں اینڈ کشمیر اکیڈمی آف آرٹ کلچر اینڈ لینگویجز سرینگر

چھاپ خانہ :- جے کے آفسیٹ پرنٹرس دھلی

سرورق :- بھوشن کول

کتابت :- نذیرہ دانی، ولی محمد، محمد یوسف مسگر

تعداد :- پنج سو

قیمت :-

چٹھی اس پتے تے لکھو۔

انچارج پہاڑی سیکشن

جموں اینڈ کشمیر کلچرل اکیڈمی لال منڈی سرینگر

گنتر

رشید قمر

یوسف نسیم

زینت فردوس زینت

محمد ایوب قریشی

ہدایت اللہ قریشی

عبدالحمید خان حمید

پیرزادہ لیاقت علی

صادق میر

رحمت الدین فدائی

سکندر پرواز

نظماں :-

میں پہاڑی ہاں	ٹھاکر کشمیر سنگھ
دنیا نا حال	شیخ آزاد احمد آزاد
لاشریک	عبدالرشید مغل
دیدار	جہانگیر عالم جہانگیر
شکر	محمد یوسف اوان
سنگڑ پہاڑ	نجیب اللہ شیخ
شکوہ	فقل حسین سوز
مٹھی بولی پہاڑی یارو	پیر محمد شریف نازکی
بچھوڑا	پیر عبدالعزیز نقشبندی
گیت خوشی دے	بشیر احمد پوسوال
دُنیا	منظور احمد کرناہی
کون دیوے پیغام	غلام نبی عثمانی
سوہنیے لارے وے پہاڑ	نزیر احمد شاد
آئی بہار یارو	فاروق احمد قریشی
آون خیال بکھاں	محمد یوسف قریشی
سی حرفی	محمد اسحاق مغل
سوہنی چیز ہے پڑھائی	پروین اختر
سی حرفی	خان محمد پردیسی
جدائی	عالم الدین قامر
شرد	عبدالمجید قریشی

پہلی گل

شیرازے دا پنجواں شمارہ (دوئی جلد) پیش کر کے بڑی خوشی محسوس ہو رہی ہے۔ کیناں کہ کلچرل اکیڈمی بچوں زیادہ نھیں زیادہ کتاباں نکلنیاں ہک، نہ پہاڑی زبان ہور ادب دے باہلے دی ضمانت ہین دُوّا پہاڑی لکھاریاں ہور شاعراں کو زیادہ حصہ مل سکدا ہے۔ ہور جس وقت کئی رنگ دے خیال جمع ہوئے بہ ہک بہترین ہور معیاری رسالے دا شائع ہونا یقینی ہی سکدا ہے۔ ہور لکھاری ہک دوئے دے مضمون ہور افسانے کے اپنا معیار بہتر بنائے دی کوشش کر دے ہین۔

تساں کو ایہ گل سُن کے خوشی ہوسی کہ کلچرل اکیڈیمی سُن پہاڑی زبان ہور ادب دے باہلے واسطے سال نچ شیرازے دیاں دولواں شماریاں دے بجائے ہون چولواں شماریاں دی منظوری دتی ہے۔ اس شمارے نچ پہاڑی ادب ہور کلچر دے علاوہ سماجی قسم دیاں کہانیاں ہور شاعری شامل ہے۔

کلچرل اکیڈیمی دے طرفو جنہاں لکھاریاں ہور شاعراں کو شیرازہ بھیجیا گیندا

ہے اُنہاں فرض ہے کہ اوہ ایہ شیرازہ اپنیاں دوستاں، رشتے داراں ہور گاہنڈیاں مگر بھی پہچاون اس کو صرف اپنی الماری یا صندوق دی زینت نہ نہ بناون تاں جے کجھ کے پہاڑی زبان دے لکھنے ہور پڑھنے دا شوق عام ہو سی ہور لوئیں لوئیں قلم دے تہی سامنے ایسن۔ مہربانی کر کے کلچرل اکیڈیمی کو بھیجنے واسطے کجھ لکھدیاں ویلے اس گل دا خیال ضرور رکھدے کرو کہ تسیں اکیڈیمی دے رسم الخط دے مطابق اپنا مضمون، کہانی یا غزل لکھ رہے ہو۔ رسم الخط دی پچھان یا واقفیت تساں کو صرف پہاڑی شیرازے ہور کلچرل اکیڈیمی دیاں دوئیاں کتاباں مثلاً "اُستا ادب" وغیرہ زیادہ تھیں زیادہ پڑھنے نال ہو سکدی ہے۔ استا ادب دے پہلے شمارے ۱۹۷۸ء بچ رسم الخط اُتے مکمل بحث ہے اوہ ضرور خرید کے پڑھو۔ اس تھیں علاوہ باہر دیاں قوماں یا مُلکاں دے متعلق یا اُنہاں دی تاریخ ہور ادب دے متعلق کجھ لکھنے تھیں بہتر ہے کہ تسیں اپنے پہاڑی سماج ہور کلچر دے متعلق کجھ لکھو ہور اپنیاں اپنے والیاں نسلاں واسطے اس زبان ہور کلچر کو محفوظ کرو۔ تاں کہ اوہ کل فخر نال اپنی زبان ہور کلچر دا ناں گھن سکن۔

ایہ گل بھی ایتھے واضح کرنی ضروری ہے کہ انگریز ہور باہلے ہور لکھنے والے اس عظیم مُلک ہندوستان دی اس رنگ برنگی پھلواڑی تھیں متاثر ہو کے جد کدے بھی کجھ لکھدے رہے یا لکھدے ہین تہ ادب ہور ماہر لسانیات دا خطاب گھندے رہے ہین۔ پر افسوس کہ اسیں مُنڈھ چھوڑے ڈاہلیاں کو چھتاں کر دے ہاں۔ کدے اسیں پہاڑی زبان ہور ادب اُتے کجھ لکھاں تہ کئی سو سال لگ سکدے ہین ہور ایہ اوہ سمندر ہے جہڑا کہ رج ہی کھلا ہور وسیع ہے ہور جس بچ اس وقت تک کر چٹی اُس بھی رج کے پانی نہیں پیتا۔ اُمید ہے پہاڑی لکھاری ہور شاعر اس بنیادی ضرورت کو سمجھن جلدی اس وقت

سب تھیں زیادہ ضرورت ہے۔ تحقیقی چیزاں لکھ کے تُسیں صرف اڈیٹر نے نہ بلکہ اپنے آپے اُتے ہور پوری قوم اُتے احسان کرسو ہور اپنا حق ادا کرسو۔ تسدیاں نیک مشوریاں دی ہمیش اڈیک ہے۔

کریم اللہ قریشی

عبدالحادی قریشی دلبر

اتحاد ہور اتفاق

اتفاق دے بغیر دُنیا دا کوئی کم بھی خوبصورت نہیں ہو سکتا۔
ہر انسان دا ایہ فرض ہے کہ اوہ اپنیاں صلاحیتاں دے
سمیت دوجیاں نال مل گچھے ہور زندگی نچ جدوجہد کرے۔
انسانی سماج دا کوئی یک فرد زندگی دے کماں کو سمجھ نہیں سکدا۔ ہور
نایئں فطرت نال جنگ کر سکدا ہے۔ تاریخ گواہ ہے کہ انسان
دِیاں تمام کامیابیاں اتفاق دی بدولت ہوئیاں ہین۔
دُنیا نچ جو جنگاں ہوئیاں ہین اوہ اتفاق دی وجہ نال ہویاں ہین
ہور اُنہاں نتیجہ ایہ نکلیا ہے کہ ملک تباہ و برباد ہو گئے۔ کئیں قیمتی
جان موتو دے نوآلے بن گیاں۔
اتفاق تھیو ہی تحریک بندی ہے ہور تحریک دے زور نال ہی
مقصداں نچ کامیابی ہو سکتی ہے۔ اتفاق تھیو قوماں دی قسمت بدل
سکتی ہے۔ جس قوم نچ اتفاق نہیں سمجھ کہنو اُس قوم کول ترقی دا
راز نہیں۔
جنہاں قوماں یا ملکاں نچ نااتفاقی ہوئے سمجھ کہنو کر اُونداکوئی

نصب العین نہیں ہو سکتا۔ اوہ ہر مقصد کو عملی جامہ لوالن نچ ناکام رہندن۔
نااتفاق تھیو جہد و جہد نہیں ہو سکتی ہور نہ ہی قوم دی تقدیر بدل سکتی
ہے۔ ترقی دے سارے راز خود بخود اُس ملک یا اُس قوم اگے کھل
گسیندے ہین جنہاں نچ اتفاق ہور اتحاد دا انمول تحفہ ہووے۔
مچ ساریاں قوماں کتنیاں مدتاں تک صرف اِس وجہ تھیں غلام رہیاں
کہ اوتہاں نچ اتفاق نہ آسا۔ اوتہاں متحد ہو کے کدے آزادی واسطے
جہد و جہد نہیں کیتی جیدی وجہ تھیں اوہ غربت ہور غلامی دِیاں پنجیاں نچ
جکڑی رہیاں۔
اسطے ہندوستان دی بھی کجھ عرصہ ایہی حالت رہی لوک متحد نہ ہوئے۔
لوکاں نچ ہور اتفاق ہور اتحاد دا جذبہ پیدا نہ ہویا۔ جس دی وجہ تھیں
اساں کو منزل مقصود ہور نصب العین تک پہنچے کو کافی وقت لگا۔
جیدی وجہ تھیں آزادی دی نعمت اساں تھیں دور رہی۔ اسدے
نفاق دا فائدہ انگریزاں ستّن خوب چایا۔ اُنہاں اساں تے
راج کمایا اساں اُنہاں واسطے اناج کمایا۔
اتفاق اُس ویلے تک پیدا نہیں ہو سکتا جس ویلے تک نہ انسان
یک دوجے نال دلی محبت ہور مکمل اتحاد نہ کرن۔ سر سید احمد خان
ستّن ہندواں ہور مسلماناں کو بھارت ماتا دیاں دو بڑ نور
اکھیاں آکھیا دا ہے۔ اگر یک اکھ کو تکلیف ہوئے دوئی کو
قرار نہیں رہ سکدا۔ اساں مسلماناں ہور ہندواں دا حال بھی اس قدر
محبت آمیز ہویا چاہیدا ہے کہ دُکھ سُکھ نچ سب یک دوجے دے

شریک ہواں اس میل جول دی وجہ تھیں دُکھ گھٹ گیئین ہور سکھ بدھ گیئین ۔

ایہ سمجھنا کہ ہندو ہور مسلمان دو الگ الگ قوماں ہین سراسر غلط ہے ۔ تاریخی لحاظ نال اسیں سارے ہک، دُکھ دیّاں ڈالیاں ہور جغرافیائی لحاظ نال اسیں سارے ہک ملک دے باشندے ہاں ۔

دو سکے بھرا اگر دو مختلف مذہب اختیار کر گھنن تاں اُس نال اُنڈی قومیت نہیں بدل سکدی ۔ اگر ماحول دا اثر دو ہاں بھراواں تے کتی کتی دا پے کجھ اس نال ، اُنڈی قوم اُتے انقلاب نی آسکتا ۔

اساں ہندوستانیاں دا مذہب کُجھ بھی ہووئے ۔ مگر اسیں ہک ملک ہور ہک قوم نال تعلق رکھدے ہاں اوہ ملک ہندوستان ہور قوم ہندوستانی ہے ۔ اگر ہک قوم دے افراد بچ بیگانگی دی وبا پھیل گچھے تے اس تھیو چڑھ کے ہور کیہہ بدقسمتی ہو سکتی ہے ۔

مذہبی تعصب ہور وحشیانہ استحصال کو دور تھیوسی سلام آکھنا سب تھیو بڑی عقلمندی ہے ۔ اس بچ شک نہیں کہ انسان دی طبیعت زیادہ تر جنگ و جدل در مائیل رہندی ہے ۔ لیکن اس حقیقت دا مطلب ایہ نہیں ہو سکدا کہ انسان دی قوت تھیں اُہلا ذرہ ذرہ اس گل واسطے بر سر بیکار ہے ۔

رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم سُن فرمایا ہے "خلقت خدا دا کُنبہ ہے خلقت نال محبت کرنی خدا نال محبت کرنی ہے ۔ جدے شہر تھیو ہمسائے کو خوف ہووے اُو مسلمان نہیں" ہندو مسلمان

آخر اسی ہندوستان بچ بھراواں نالو زندگی گذار رہے ہین ۔ اکبر اعظم دی حکومت دے سُنہری باب بجاں کبھی دلاں تھیو بھٹائے نہیں گیندے ۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے دور دے سکون بخش میل جول داکیں کو پتہ نہیں ؟ گرجا ۔ مندر، گوردوارہ یا مسجد کسی حالت بچ مذہبی جنون کو نہیں اُبھار دے ہور نہ اُبھار سکتے ہین ۔

پیڑ ہوہنی کہ اج اساں کو کیہہ ہو گئے دا ہے کہ ہر دیہاڑے آپس بچ چھُری کٹار ہو نبیڑا دے بہانے ٹھونڈھیندے ہاں ۔ اصل گل ایہہ ہے کہ اسدی روزمرہ دی زندگی بچ کجھ ایسے تباہ کُن خلل پیدا ہو گئے دے ہین جیندے باعث اسیں ہندو مسلمان ہک دوئے تھیو دور ہو رہے ہاں ۔

کوئی ملک یا قوم اُس ویلے تک ترقی نہیں کر سکتی جس ویلے تک او تعصب دیّاں نشتراں کو ہمیشاں واسطے زمین بچ دفن نہ کرسن ۔ حالیہ جمشید پور یا آسام دے اس فساد تھیو صاف ظاہر ہے کہ فرقہ پرست ہور وطن دشمن عناصر محض اپنے ذاتی مفادات واسطے دو ہاں بھراواں کو ٹکرا کے خون دیّاں ندیاں ابھارندے ہین ۔ انہاں فساداں تھیو ملک دی ترقی ہور خوشحالی دیّاں کماں بچ زبردست رکاوٹ پیدا ہو سکتی ہے ۔ اگر اوہ وقت جیہڑا جنگ و جدل کرن لڑن ہور حسد دیّاں تدبیراں سوچن بچ صرف کیتے گیندے ہین اُسدے برعکس ملک ہور قوم دے ترقیاتی کماں اتے صرف کیتے گچھے یقیناً قوم ہک مثالی قوم

ہور ملک اک مثالی ملک بن سکدا ہے۔

مسٹر ایم این بینرجی ہوراں نے فسادیاں دیوں قتل ہوندیاں کتنی دردناک اپیل کیتی آسی۔ اس اپیل دے ہر ہر لفظ اُتے اساں ہندوستانیاں دا پہلا پڑھنا فرض اولین ہے۔ "میری زندگی دی آخری خواہش ہے کہ کلکتہ دا ایہہ ہندو مسلم فساد ہندوستان دی تاریخ وچ آخری فساد ہووے۔ اگر ہندوستانی لوک اسے طرح پچھے پھراواں پہلاں دی طراں رہن لگسن تے تاں میری روح کو سکون نصیب ہوسی ہور میری موت رائیگاں نہیں گئی۔"

اس واسطے ہر قوم کو ترقی دے میدان وچ قدم اگے رکھنو پہلاں اپنے اندر اتفاق ہور اتحاد دا جذبہ پیدا کرنا دی لوڑ ہے۔ اتفاق اُتے ہر مذہب ہر لیڈر ہر بزرگ نے زور دتا ہے۔ ہور اتفاق رکھنو دو رہن دا ہر مذہب نے مشورہ دتا ہے۔

انسان دے سمیت کائنات دا ذرہ ذرہ اتفاق دا محتاج ہے۔ اتفاق دے بغیر دنیا دا ہر کم ہور ہر تدبیر نامکمل ہور ادھوری ہے۔

—•—

ہک ہی راہ

گورچرن سنگھ گلشن

"ڈوڈو" دی لمبی ساری آواز دور تک کھنڈ دی رہی۔ اُس کولوں لوک اُس کو دھکے دے کے اگے دوڑ دے ٹھلدے رہیے۔ اوہ بڑے وبلے دا ابھر وا ابھر دا ہٹ ٹرٹ گیا دا آسا پر پھر بھی اوہ ہوراں لوکاں تاں نال اگاں کو دوڑ گیا۔ کہڑے پاسے؟ اُسکو کجھ پتہ نہ آرہا۔ اور ہرف دوڑ دا گیا پر جلدی سامٹریل، وانجاں بیڑاں دا ہیٹ اُڑ رہاں ہتھاں بچو جھڑک کے دور کچھ لگا اُسکو اپنا بیا۔ اوہ ڈرے کر ہتھے بچوں چھڈ کے تا نہ پچھدا آسا۔ اُس ہتھاں کر کر کے تال دے ڈرلیور سے دے گھرے دا کولوں اُدھار گھدا آسا۔ اُس اپنیاں جوتوں ناں سیاں نظراں ہر پاں۔ اوہ اپنے گھرے وار گھبے والی سٹرک سکے ہتھیں کافی دور ٹھلے گیا آسا۔ اُس اپنا ساہ زلا کھنڈ کے سوچیا "شاید میں جو آتی ہے ڈھلدے پاسے دار چل رہیاں۔"

اُس دے دماغ دے چار ای خانے ماراں طراں دیاں خیالاں دی ساڑ زاں سپرے گئے ہے آنسے ... مکا ہ چھباڈے پہلیاں ہی رس سارے کے ہتھ واقف ہو گیا دا آسا۔ کل ہی کالج دے سائنس میں ... سٹر وھیدناں بغیر کسی وجہ دے جھگڑا ہو گیا۔

گل کوئی خاص نہ ہوئی آسی۔ بعد بچ پتا وی جے اُس کو آپ ہی
پشیمان ہونا پیا۔ وحید صبح ہی صبح ہی ہفتی سوئے دے ویسا بیٹھے
دیاں وارتیں واسطے چندہ اکٹھا کردا آسا۔ اُس دیے دے سارے
ہی پروفیسر سٹاف روم بچ بیٹھے دے آسے۔ پتہ نہیں کی جلدا
دی کیہہ شامت آئی دی آسی کہ اوہ سب ہفتیں پہلیاں انور کول
گیے کھلنا۔ اور گھل ہی گیا اُس نال۔ اسیں کہڑے امیر ہاں مشکل نال
ہی نے گزارا چلدا ہے؛ نال ہی اُس ہویاں جیباں اپنے کوٹے دا
اندر دا ولا چتنا ٹٹولیا۔ مرف دو روپے آسے۔ مطلب ایہ کہ گھرے
کوئی کرایہ دینیے دے بعد اُس کول صرف یک اٹھانی ہی بدھدی
آسی وجہ رشین اُس کو ترمی تاں آ گیا۔ "کوئی گل نہیں کل دے
چھوڑیں۔ دو دیھاڑے اڈ کے دیئں۔" پر انور ایہ آکھ کے گل کہہ
حسرت بل گئی۔ ور جے ہو کے کھل گیا۔ سارے پروفیسر انور دا
بردن سر کے دکھدے رہے۔ کتاں لے جے کسی اپنے سٹے نال اپنے
آپ کو کو اکیویس بھیڑی کی نہیں۔
دنو رشین ہوشیاری نال سٹو رھو کے دکھیا۔ نو دنواں جو نواں
جانیاں نے بھید پے گئے دسے ایسے اوہ شرک گیا۔ صدی
اپنی زندگی بھید و بھید وکھی دنا آسی۔
اوہ صبح ہی کتیں فردا آسا۔
کدے ہی ڈیپو لے کے نہ کدے ود لے نتے۔ اج اُس جھٹی گھدی
دی آسی۔ اوہ اُتنا سیدا گھروں نہ نکلدا جے کدے اُس ری
ترجمت ناظمہ ٹرائین پیٹھا کر کے نہ کھڑ کیندی جہڑی کتاب دے دیھاڑ لاں

ہفتیں جھنکدا آسا۔ انور واسطے اُہا کھلے بغیر کوئی چارہ ہی نہ آسا۔
اُس ناظمہ وار دکھیا اوہ اُسدے چہرے ہفتیں وقت دے
ہیر پھیر نال ہی اپنی بے بسی دی کہانی بھی پڑھ سکدا آسا پر اس
ویلے! . . . . ہاں اس ویلے اوہ جان بجھ کے ٹال گیا۔
انور اپنی ماسٹری دے دیھاڑے کس طراں بھلا سکدا
آسا۔ بڑے اوکھے دیھاڑے کڈھے آسے اُس پر اج بھی اوہ
ہی حال آسا۔ اُسدی زندگی اُس طراں پنجرے گڈی نال وی تھکے
کھیندیاں کھیندیاں گزردی آسی۔ اُنہاں دیھاڑیاں اوہ بچیاں
جیباں دا خرچ پورا کرنے واسطے باہر ٹیوشن پڑھالدا آسا نہ
ہون کالج دی کلنی نیہویں نہ ہون دینے واسطے اُس ٹیوشن
پڑھالنا ہی چھوڑ دتا آسا۔
لو ہوندیاں ہی اُس سٹن کا سٹریں دا پنجاں پڑاں والا پین چلیکیہ
تیلے واسطے گھروں نکل گیا آسا۔ اُسدے جتنے بچ بچیاں دا اک
ہی ٹڑیا ٹڑیا داز سنجولی ہو یا دا) نوٹ رہ گیا دا آسا۔ اوہ اندرو
اندری سو ہیدا آ، تا کر کدے تیلے والے شتی ایہ نوٹ دکھ کے تیل
پھر دوبارہ ڈرمے بچ پینا الٹیا دی نہ تاں او کیہہ کرسی۔ اسی سوچ
بچ اوہ کئی ترکیباں سوچ گیا۔ جتھاں بچو یک تیلے والے دا گل
بکڑ نا ہی شامل آسا۔ پر تڑے ہی دے ڈیپو توں اُس کو مایوس
ہو کے والپس مڑنا پیا۔ اُسدے منہیں دا مزہ کوڑا ہی کوڑا
ہیا۔ سر سکدا ہے ہے کہوے اُسکو اپنی بیوی دی نصیحت ویلے نتے
یاد نہ ایندی اوہ گھر والپس مڑ گیندا۔ یک دو ڈیپو لنگھ گئے

دوکان بیچ تیل آیا کہ نہ اُسکو کوئی پتہ نہیں البتہ لمی ساری قطار
دکھ کے اوہ بھی اپنا مکھ کے کھل گیا۔ انور سوالیاں ہویاں آپنے چنتے
پھلو ڈلارے پر کوئی سگریٹ نہ تھا یا نخیتدا ابھی کیطراں۔ ڈبی
خریدی ہلکو چار دھیاڑے ہو گئے دے آہسے دوؤ اُسکو اپنی
بوہٹی بھی ہمیشہ اس فضول خرچی تو ٹوکدی رہندی آہسی۔ بڑا
سارا لماں نزیننگا ہک آدمی بانی پی پی کے حکومت کو ڈھونڈا
(کوسدا) آسا لگادا۔ نال ہی نال سرمائے داراں کو دُھرو آسا۔
اوہ ہی آدمی عزے نال سگریٹ دے سوٹے رکش بھی لیندا آسا
لگا ما۔ انور دے نکے نہ گلے بیچ ہک ساڑ جھا اُٹھی۔ اوہ
نیچا ئیاں اکھیاں نال دکھدا رہیا، اُسکو اُس آدمیں کولوں سگریٹ
گھن سے دو سوٹے (کش) لائے دی جُرت نہ ہوئی۔ پنجاں منٹاں
منٹاں بعد ہی لین ٹُرٹ گئی تہ اوہ واپس گھرے دار ٹر گیا۔ کینیاں
کہ تیل بیچنے والیاں تیل ہے ہی نہیں" دا اعلان کر چھوڑ یا آسا۔
مایوس ہو کے گھرے وار ٹر گیا۔ ہجاں اوہ پارک بھتیں پار
نہ لنگھیتا آسا کہ لوکاں کو دوڑ دیاں دکھ کے او بھی دوڑ کھلتا۔
تھوڑی جتی بھیڑ ختم ہونے دے بعد اُسکو ایہ پتہ لگا کہ اوہ
ٹرک کے اُس ڈیپو تے واپس آگیا دا ہے۔ سارا ڈیپو اگی دیاں
لمبیاں بیچ گھیرے گیا دا آسا۔ تیلے دے بھرے دے ڈرم سٹر رہے
آسے۔ سارے لوک ہس ہس کے پینے تماشہ دکھدے آسے
تہ نال دے ڈیپو دے مالک کو اُچیاں گالیاں بھی کڈھدے
آسے۔ کوئی کہہ گھن کے نسدا آسا تہ کوئی کہہ۔ انور بھی خوب

ہسیا۔ واپس مُڑ دیاں ویلے اوہ خوب "ٹھاہ ٹھاہ" کر کے ہسدا آسا۔
گھرے دے اندر قوم وکھد یاں ہی اُسدا کلیجہ دھک دھک
لگا کرن۔ اوہ ہی گل ہوئی۔ ساری دیہیاڑ ٹکراں مارے توں بعد
بھی خالی ہتھ واپس مُڑ آیا آسا۔ اگے ناظمہ دی شکل ہور دی
ہور ہوئی آسی۔ اُس اپنی چھیری (اساہٹی) سرے تو لہاڑ کے لک
(کمر) بدھا دا آسا۔ اُسدے دودھ جیئے چٹے ہتھیں تے ہکی
دوںواں جالیاں کا لکھے دے داغ لگے دے آسے۔ انور کو ڈر لگا
کہ کنڑے مالک دی بوہٹی نال ہی نہ گھُلی (لڑی) دی ہووے۔
اوہ بھلا نچھے بنیر کس طراں رہ سکدا آسا۔

"کس نال گُھل کے ایہ حنی ہیں؟"

"اپنے ڈر نال" ہور کوئی موقع ہوندا تاں انور اپنی زنانی دی
آکھی اس گل دی بھرپور تعریف کردا پر اس ویلے اُس کو اپنے
آپے کو ہتھاں پیراں دی ٹپی دی آسی۔ اُس فوراً پُچھیا۔

"کرُ (کدھر) گئی دی آسی ہیں"؟

"تیل ڈیپو تے"

"کس نوں پُچھ کے گئی دی آسی ہیں؟" انور دی مردانگی کھول
اُٹھی۔ "میں بچے جکھ مارے کو گیا دا آساں تہ کو کہہ لوڑ گھبہ
پئی آسی؟"

"تساں کولوں چھپیا نہیں گئی ہاں" فر ٹرک کے تیز آواز بیچ بولی۔
کہہ تر دی نہ تُھلدی تہ نہ گڈر سے موئے پہیڑیاں اینیاں
والیاں دی جانی کو روندے تہ جھکھے بھانے سے رہندے"

انور کجھ سوچن لگا تے آکھیا۔
"مطلب ایہ کہ تیل گھن آئی ہیں"۔

"ہاں"

"پر ملیاں کسطراں ہے"۔
ملیا کتھوں ہے کہس کے آندا ہے"۔ اسدے مُنہ ... لیا بٹر دلالی
اسدیاں بولاں دی تصدیق کردی آسی۔

"بجھاؤناں کیہ بہندی ہیں"۔
"جدوں تُسیں خاصہ چھٹ نہ مٹرلو ہیں تے اُتلی گما ہنڈن دوئی پیپے گھن کے ٹرپیاں۔ جدوں اگ لگی تے اساں ہکی نیلے دے بھرے دے ڈرمے بچو دوئی پیپے بھر گھدے۔ ہُن افسوس ہوندے کاش کوئے گما ہنڈن تیں کولوں کین کھڑبا دا ہوندا۔"
انور کو ناظمہ دا قد آپنے نفس بھی دو گٹھاں بدھ سکی ہو یا۔

راجہ نذر بونیاری

چاچا بجیرا

ہاڑ دے مہینے دی ہیٹ نیم کھم سریک آسی۔ اسیں چار پنج جانے احمد خانا دی ہٹی دے باہر سِنکے جتھے انگنا بچ ٹنگا دے ٹوٹے بیٹھ بجے دے آسیاں تے اُردو دا سبق یاد کر دے آسیاں۔ اُنہاں دیہاڑیاں اسدے گراں بچ کوئی سکول نہ آسا۔ اسیں دو چار گدرے تے گدریاں احمد خانا کول پڑھدے آسیاں۔ اوہ سودا بھی ہیچدا رہندا آسا تے اساں کو سبق بھی دسدا آسا۔ اُسو ویلے اسیں گرمی نال بچ تنگ آ گئے دے آسیاں تے دل کردا آسا کہ گرے جل کا ہانا کوواں۔
شفیا پڑھدیاں پڑھدیاں تقریباً سئے گیا دا آسا۔ اوہ بجیاں بجیاں کھڑو کے کھاندا آسا۔ فرید تے بشیر ادو کئی بجے دے آسے تے گھڑی گھڑی ٹنگاں دار دکھدے آسے نے ٹھڈاں بچ جیب پھیر دے آسے حالانکہ ٹنگ اجاں بالکل کچے آسے۔ احمد خان دکانا بچ لیا دا آسا تے ہکی پکھے نال اپنے آپا کو ہوا کر رہیا آسا۔ اُس سن اپنے منتھاں اُپتے تیلا مجا رومال کھلیار کا رکھیا دا آسا تاں جے دکانا بچ موجود لکھاں کھیاں

کرے اُس کو ننگی لا چھن۔ ایہہ مکھیاں کلکے دے گرائیں آکا جمع ہو گیاں
دیاں آسیاں۔ ویکھے والا آکھ سکدا آسا کہ سارے گراں دیاں مکھیاں
احمد خانا دی ہٹی بیچ جمع ہو گیاں دیاں ہین۔
بشیرے اُٹھ کا نہ گردن ڈِنگی کر کا احمد خانا دار دیکھیا۔ تنے پھیر
فریدا دار۔ اُس نے اپنی سُتھن گنجی۔ تنے ہلنگا دے بُوٹے تے ہو لیاں
ہولیاں چڑھن لگیا۔ تکر سے ویلے احمد خانا سچ پاسا بر نیل تنے کتھائیں
لگا تہ بشیرا ڈب کر کا تلا۔ چھڑیا ہو نہ اک ہم کتاب کھول کا پڑھن
لگا۔ رب کا شکر ادا کر یہا لی... جس نے بیماری کاٹ نے بنائی۔

"ایہہ دپ چُپ کیہ ہویا....؟" احمد خانا سُن اکھیاں بند
رکھ کا ہی پچھیا۔

"........"

"شفیا ـــ!"

"......"

"بشیرا ـــ!"

"فریدا۔ نذیرا ـــ!"

"جی ماسٹر جی ـــ" فرید بول پیا۔

"کیہ کر دے ہُوا...."

"پڑھدیاں ماسٹر جی ـــ با"

"اچھا۔ شاباش پڑھو پڑھو ـــ ۔ وڈغلا صو اڑو لکھیا آسیا۔؟"

"جی اوگھری لکھساں..."

"اچھا چلو پھیر آج نساں کو چھٹی ـــ مگر کل سناں نکر پہاڑا یاد کر کے
آنیو ـــ سمجھیاں ـــ ؟ ہاں ـــ!"
ایہہ آکھ کا ماسٹر جی دو لے پاسے مُنہ پرت کا پھیر سو رہیا ـــ
اساں جیسے جے اپنے بستے بند کیتے تنہ بشیرا ہور فرید اک دم غیب
ہو گئے ـ

"او واج پھیر کالی کو بیلا دے نیچے آلنے بچیوں کڈھے واسطے گئے
دے ہین ماڑا خیال آکر کل جیہڑے تھیلے و آلنے بچے اُنہاں آنڈے آسے
او ہار چھوڑ نے نکھ ـ" شفیا جاگ گیا تا آسانہ کتاباں بستے بیچ بھر دیاں
آکھدا آسا۔

"ہیں لا ایہہ کیہڑا آیا دا ـــ" نذیر جھیڑا چل پیا تاں پھیر کھلا ہو گیا تے
چھپیاں دار ہٹ سکا کچھ نکھن لگیا ـ
ک۔ خاکی وردی دا نا وپرا (اجنبی) جیا جاں مُنہ نال اک تھیلا
لٹکیا آسا ہٹی آیا آسا۔"

"احمد خان کتھا ہے داگذ یو۔"

"سلاما لیکم جی ـــ!"

"والیکم سلام ـ ایہہ پچھیا آسا کہ احمد خان کتھا ہے ـ اوپرے
پونچھدیاں لیو ہٹی باہ پچھن لگا ـ

"او کھ ہے جی ڈکانا بیچ ستا دا ـ" نذیرا بول کھلیا۔

"اس کو جگا کو دری شاباش ـ ۔ اوہ ہلنگا دے بوٹے نیلے بیچ
گیا تہ کر ہر و مالا نال اپنے آ اُکو لوا کرن لگا۔

نذیرے سُنی احمد خان جُل کا جگا گھلا تہ احمد خان اکھیاں ملدا ملدا باہر آیا —

"سلاما لیکم جی — ! اج تُساں کو کیہڑاں ادھرا داراہ بھل گیا — !"

"اوہو — تو کجھ رستیں دا بھراوا — ایہہ نوکری شُکہ کر کا تھوڑی بجن لبیدی آ — تُوں سُنیا ہور کجھ حال آ — جانک پونک گدرے گدریاں سارے بل بین اَی —"

"بڑی مہربانگی (مہربانی) آپ دی تُسدی — ویسے اللہ دے فضل نال سب کجھ ٹھیک ٹھاک اے — آ — جا بنوالاں — ؟"

"بس جی شکریہ — وزی ٹھنڈا جیا پانی پیالو ! — کلیجہ سڑ گیا — بدلادی کج لوڑ آسی مگر پیندا ہی نہیں ہے —"

"تسی صحیح فرمیندے ہو — ! وے شفیا ! اُٹھ جُل تہ چشمے اُتوں ٹھنڈا ٹھنڈا پانی بھر کا گھن آ — !"

"اُتھا تہ صرف ٹھنڈا پانی آ — گرم تہ نی —" شفیے سُن اکھیاں نچیندیاں ہویاں آکھیا —

"ہیں — گرم ؟ مگر تکو کس آکھیا گرم پانی آ ہنا — ؟"

"ماسٹر جی تسیں جے آکھدے ہو کہ صرف ٹھنڈا ٹھنڈا پانی گھن آ — اُنھاں نے صرف ٹھنڈا پانی ہے —"

"ایہہ ٹھنڈا نہ کوئی بے وقوف آ — ماڑا کلیجہ سڑ گیا دا ہے تہ ایہہ اگوں بکھ ہور ای پھسلپھا (فلسفہ) پڑھدا ہے —"

"جل داچل — جلدی اِدِ گھن آ — زیادیاں گلاں نہ کر —"

احمد خان شفیعے کو لِہر (رعب) جگایا تہ او ہک کو نہ جاکے نٹھ گیا —

"توں جالیں اِک کم کر جے سلیمانا کو ملک بلا آ — !"

"کیہاں — ؟ خیر ہے آ — ؟"

"اُسدے نال نار آئی دی ہے ہیں — اسو واسطے آیا آسیاں — بین واپس جلناں —"

"نار — ؟ کیہہ گل آ جی — کُدی نار آ ہے — ویسے کوئی ہجی ہجی گل نہ تھیہ — ؟"

"کجھ پتہ جی — تکو پتہ ایہے کہ ہیں آپ بھی انگریزی تھی جاندا — !"

"نذیرا — توں دوڑ کا جُل تہ سلیمانا چاچے کو سدا آ کھیں کہ احمد خان سدا ہے —"

شفیا پانی گھن کا آگیا تہ نذیر اُٹھیا اُنھیں رکھ کا سلیمان چاچے دے گھر ادار دوڑیا — سلیمان چاچا اُسو ویلے مکئی دی زمی بیج گیا دا آسا — اُس دو چار آدمی سیل چاچے کو لانے دے آسے — او دوڑ دیاں ہویاں آیا تہ انگا خاکی وردی والے امیر خانا کو دیکھ کا پہلے تہ اُسدے موہناں لہ خوشی دی چمک دوڑ گئی، مگر پھر جلدی اِہا اِیہہ چمک بجھ گئی تہ اُسدا چہرہ کیاں دیہاڑیاں دے بیمار والا دسن لگا —

"سلا... مالے... کم... ! ماڑے پُتر ادی کوئی... چٹھی آئی دی ہے — !" اُسدی گل مُکن لگی تہ او کھل کھل کا اُسکو پچھدا رہیا —

"ہاں — تو ڑے نال ہی اِک نار آئی دی ہے — ملّاں نوں اِس کاغذ اُتے دستخط کر یا پھر اپنا انگوٹھا لا —"

"... نت — نار... نار کیہی جی — مکو دسو نا" ماہڑا وزیر انہ

تنہ بل ہے نا — ؟" اُس دی جیب کُلی ہون لگی ۔

"کہ پتہ ۔ خدا جانیندا ۔ کوغلطی ہو گئی ہو کہ میں بابو اکو کجھ کانا آیا ۔ !"

سلیمان چاچے کمبدیاں ہتھاں نال تار پکڑی نہ اسکو پرت پرت کا

وکھن لگا ۔" احمد خاناتا اُنوں پڑھ —— !"

" ماڑی نظر ذری کمزور ہو گئی دی آ ۔ تسیں ملی خاناکو سددو ۔"

" سلیمان چاچے ماڑے داد اسطراں وکھیا جسطراں ایہہ سارا ماڑا قصور

اسہ پُترا توں داوے کو سدآن ——" میں دوڑ کا گیاں نہ بابا سدا

آندا ۔

بابے سیا اپنی عینک کڈھ کا صاف کیتی نہ اکھیاں تے لائی تے تار ہتھا بچ

پکڑ کا پڑھن لگے ۔ مگر افسوس کہ تار فارسی دے بجائے انگریزی بچ

لکھی ہوئی آسی ۔ نہ بابے سیتی تار ادھر پرتی دکھی ادھر پرتی مگر اوہ پڑھ

سکے ۔

" ایہہ تہ ساری انگریزی بچ لکھی ہوئی آ .... "

" مگر ایہہ کس طراں ہو سکدا ۔ ماڑا پُتر وزیر اتہ صرف ہندوستانی پڑھیا

دا آسا ۔ اُس کدی انگریجی دی تلیم (تعلیم) پڑھی آسی جے او اج انگریجی

بچ تار لکھدا ۔" سلیمان چاچے رونہاکی ہو کے آواز اچ آکھدا رہیا ——"

میں ایہہ گل کس طراں مَنّ سکساں .... "

" او سے ایہہ توں ویرے وزیرے تھوڑی لکھی ہوئی ہے ۔ ایہہ تہ اسدے

بابو سی لکھی آسی ۔ بیوقوفا ! بے وقوفاں نکو اتنا بتہ بھی نہیں کہ تار دین

والا آدمی تار آپ نہیں لکھدا ہوندا —— ایہہ تہ تار بابو دا کم ہوندا اہے

امیر خان جنہی رسانا پائی ہوئی آ اپنیاں گلاں سی ختم کر دیاں تے نویاں آکھیا ——

" مگو کہہ پتہ ماڑی جانے بلا ——! " سلیمان چاچے دی چہرے تے

فکرا دی ڈونگی چھاپ دسن لگی ۔ پھر ہتھ کیہہ کراں ایہہ تار کیہہ اٹھے

سکا سُنا دے ۔ " او اس سارے گراں بچ کوئی بھی آدمی آخر انگریجی نہیں

جانیندا ... ! "

" تسیں اسطراں کرو کہ ہک آدمی ماڑے نال ڈاک خانے پیرا آؤ ۔ بابو

پڑھ کا اردو بچ لکھ دیسی ۔

" چلو ٹھیک آ ——

چٹھی رساں چلا گیا نہ رفیق اسدے نال گیا ڈاک خانے اُسدے

گراں تھیں تقریباً ۸ میل دور آسا ۔ اُناں دے گئے پچھوں بچھا

سارے گراں دے بڑے نکے نہ بڈھے احمد خانا دی ہٹی اُتے جمع

ہو گئے نہ تارا دے بارے بچ مختلف قیاس آرائیاں کرنے

رہیے ۔ سلیمان چاچے دی ووہٹی تہ اسد یاں بھیناں حفیظہ تہ سلیمہ

دورو کے پہلیاں ہو رہیاں آسیاں ۔ سارے گراں دیاں لوکاں کو

زبردست فکر آ ہی کہ پتہ نہیں تارا بچ کیہ لکھیا دا ہے ۔ سارے سیلمان

چاچے کو دلاسہ تہ تسلی دیندے رہئے ۔ اُنہاں دیاں گلاں بالکل ایساں

ہی آسیاں جیہاں لوک کسے دے گھر جل کا تعزیت دے ویلے

کردے ہین ۔ دراصل لوک تارا کو زبردست منحوس نہ بُرا شگون

سمجھدے آسے ۔ خدا خدا کر کا تقریباً لم گھنٹے دے بعد رفیق واپس

مُنکدا نہ سدا واپس آیا ۔ لوکاں اپنا ساہ ڈک گھدا ۔ کہ خدا جانے

کیہ خبر ہوسی —— !"

سلیمان چاچا —— وزیرا پہلی گل یا اتروں گھر آرہیا ۔ ایہ

اوہی گل تارا بیچ لکھی ہوئی آسی۔

"جانیہ کوڑ نہ مار — سچ بھی آکھدا کر — !" سلیمان چاچا کھلا ہو گیا۔

"دانیہ ادھر آئیں۔" بابے حسن رفیقے کو آکھیا۔

او تارا دا اردو ترجمہ کرن آیا دا آسا نہ اس بابے دا رکاغذ بگڑ لیا۔ بابے حسن پھر عینک صاف کیتی تے تار دا ترجمہ پڑھن لگے ۔"

"میں اک ہفتے دے اندر اندر گھر پوہنچ گیساں۔"

ایہہ خبر سُنیدیاں نال اوہدے سلیمان چاچے دے چہرے تے جیاں گلاب کھِل گئے۔ مگر احمد خان تے بابا چپّھے پے گئے آسے کیاں جے اخبار نیں پڑھ سکے آسے۔

—•—

پنجی سالاں بعد — !

وزیر محمد عرف بجیرا چاچا (اسا نتہ ... لکہ اسدیاں گدریاں گدریاں دا) گراں دے پرپری سکولا دے نیڑے دکی خالی تلے بیچ۔ بجیا دل اسدے آس پاس دس پندراں گدرے بنہ۔ کجھ ہور بڑے آدمی بھی نجے دے ہین۔ بجیرا چاچا اُنہاں دے بچکار اپنی میلی کچیلی کالی کاوٹی چلم پکڑ کا کجھ اسطراں جم گیا دا ہے جیطراں اوہ — محاذِ جنگ بیچ اپنی بندوق پکڑ کا اوہو دشمناں دی گھات بیچ لُک کے بجیا دا ہووے۔ جدا اوہ بولنا شروع کردا تہ سارے حاضرین جمع اسدے نیڑے نیڑے کھسکدے۔ اپنی دراصل گل ... کجھ ایہی آسی۔ وزیر محمد بجیرا اپنے سال فوجاں بیچ گذار کا تہ ہن ریٹائر ہو کا جبری نال گیر تر آبیا آسا۔ گراں دیاں گدریاں دا ہیرو بلکہ اک نمائشی بن گیا

تگنہ اوہ لوکاں کو آکھدا آسا کہ اوہ حوالدار بن کا ریٹائر ہو یا دا ہے۔ بہر حال کسے کو اِسناں کجھ دلچسپی آسی صرف اُسدیاں گلاں نال۔ اُسدیاں گلاں پہانویں اوہ سچ ہون یا کوڑ — لوک اُنہاں کو جیہیاں ہی آکھدے آئے۔ جیس دیہاڑے تھیں اوہ ریٹائر ہو کا آیا دا آسا —— اوہ لوکاں کو اپنی فوجاں دیاں کہانیاں سُنا رہیا آسا۔ سلیمان چاچے کو مرے دیاں ۱۰ کفنیں زیادہ سال ہو گئے دے ہین۔ وزیر محمد اوہ بیاہ شفیعے دی ... پھیر ... نال ہو یا دا آسا تہ ہن اُسکو دو گدرے تہ اک گدری بھی جمے دے آسے۔ بڑا جیا گدرا ماڑے شوکتے نال پرپری سکولا نیچ تیسری جماتا بیچ پڑھدا آسا۔ ماکھر گدرا شوکتا اُسکو بجیرا چاچا آکھدا آسا۔ مگر سچ تہ ایہہ گل آکہ اوہ ماڑے پیو دی عمری برابر ہو گیا دا آسا۔ مگر اُسدا اک بال بھی سفید نہ آسا، شاید اُسدی وجہ ایہہ آسی کہ حضرت کو نہ گھیرا دی فکر آسی نہ زمی باڑی دی نہ مال دی نہ عیالا دی۔ اگر کوئی فکر اُسکو آسی تہ اوہ صرف اُنہاں پنشن دیاں بکا نذاں تے فوجاں دیاں اُنہاں سرٹیفکیٹاں جیہڑیاں جیہڑیاں گنڈے اُسدی سرانڈی (اور کوٹ) دے اندر لے جیبے بیچ رہندے آسے۔ اوہ گلاں کردیاں کردیاں غیر ارادی طور تے ہتھاں نال جیبے بیچ اُکاں نذ ٹٹولدا رہندا آسا۔ جیاں کو اوہ اپنی زندگی دا قیمتی اثاثہ سمجھدا آسا۔

اوہ جیلاں کو اک زور دا کش مار کا ادھر اُدھر دیکھیا ——

"پھیر کجھ ہو یا — ؟" نجیم بیچوں کوئی ڈانڈ کردا۔

"پھیر — ؟ پھیر کجھ ہونا آسا — سیاں مارے تے چھال ماری تہ

میں اِک پاسے ہو گیاں ــــ!

تے مونہواں دے سامنے جھڑیا ہویا ایندے بچ مکو سوچے دا موقعہ مل گیا ـــــ۔

ماہڑے چھنے بچ بند و قادالیین (لائسنس) پیا دا آسا۔ میں لیسن کڈکا جلدی جلدی کھولیا تے ہنہاں کو دسیا۔ سپاہیئے کھل گیا۔

لیناں کہ تے نظر سٹ کا اوہ دستہ پیناں چڈیاں بچ باکا نس گیا۔ مجمع ہس لگ پیا۔

"اِک دفعہ .... " ایہ گل آکھ کا اُس شُس چلا جا اک ہور سوٹا چھکیا۔ اس دوران اُس دیاں گلاں سُنن والے ساہ روک کا بیٹھے دے رہیئے۔ تے عجیب عجیب نظراں نال کدے اُس دے مونہواں اُدا تکدے سے اُسدی چلا دارد کھدے رہیئے۔

"اِک دفعہ کیہ ہویا کہ میں بریا بچ انسا دے اِکس گھنے جنگلا بچ چھپ کا بجیا دا آساں کہ اِک سپنی گھرکنی گھرکنی ماہڑے دار آن لگی۔ ماہڑی بندوق اُسو ویلے خالی آسی۔ جتنی دیر نا بچ میں سہار تے اُس نوں کا اُس بچ بھر سکاں، سپنی مکو کھا گیچھے آ۔ میں ہک کم کیتا ـــ؟"

"تُساں کیہ کیتا ـــ؟؟؟" سارے سامعین یکے بورے ہی پُچھ بیٹھے سا۔

"میں ۔ میں سپنی دیاں اکھیاں بچ اکھیاں سٹ کا آکھ آری ـــ! نہ بے جاری سپنی شرمندی ہو کا نسی ـــ" جمع ہوئے دیاں لوکاں پھیر ٹھاٹھا کے ہسنا شروع کر دتا۔

"چاچا ۔ تُسی کدے امریکہ بھی گئے دے ہو ـــ؟" ماہڑے سنو کنے سُنیا اپنے جعفرا نیئے دا سوال پُچھیا ـــ

"امریکے ــ دکھ جی مکو کوڑ مارے دی عادت نئیں۔ میں ہک پورس امریکے داروں لنگیا آساں۔ اسو ویلے اسدی بٹالین جالندھر تھیں جہمڑیں نلیا جلدی آسی۔ راہ بچ امریکہ بھی آگیا۔ او بھی کوئی شہر اے؟ بالکل گندہ ــ ڈاہاں بچ منجیاں نہ گھوڑے نا ری آرڑ جائی جائی ترکیاں دیاں امباں۔ پنجواں تہ اٹلی دے ڈھیر چنگو۔"

"چاچا چا تُساں کدی جہاز بھی چلایا آسا ـــ؟ شیر لیفے سُن پُچھیا۔

"ہو جہہ ۔ ماڑی ادھی عمر (عمر) ہوا بچ اہی گذر گئی ا۔"

"ہینکہ چیف Handkerchief جہانا دے کیڑے سے جے پیرزے کو آکھدے ہن ـــ؟"

"تنکو ایہہ ناں کسطرا پتا ہویا ـــ؟"

"میں کتابا بچ پڑھیا دا ہے ـــ!"

"ایہہ پیرزہ جہانا دے پکھے چلانے بچ مدد دیندا ہے۔ اس بغیر نہ جہاز اِک فٹ بھی اپنی جائی تھیں نہیں ہل سکسی۔"

تسی آپوں اندازہ لا سکدے ہو کہ بچیرا چاچا گدڑیاں دا ہیرو نہ بنیا نہ بیرکیہ ہے؟ او گدڑیاں کو سنگل کوڑ دسدا تہ بند وفاں بنے ناں نہ اُنہاں دے چلانے دے طریقے تے جنگاں دیاں کہانیاں اپنے کارنامے ۔ بچیرے چاچے کول ہک ہور آرٹ بھی آسی کہ او دنیا دی کسے بھی گلا کو جانال ناطہ جوڑ گھتدا آسا نہ اصلی گل بسر دیاں بسر دیاں پیر گیندی آسی۔ ہم بچیرے چاچے دی کہانی سُنی بیندی آسی۔ مثلاً اگر تسی مرزا اسداللہ خان غالب دی شاعری دے بارے بچ گل کرسو ـــ

بجیرا چاچا اُس دی گلا کو کپ گھتی تہ اپنی گل اسطراں شروع کر سی ۔

"اچھا بھئی اوہ مرزا اسد اللہ غالب جیہڑا بھارت بھرشٹاں دی

پہلا (فلم) بچ تریا نال پھس گیا دا آسا۔ ایہہ فلم اسدے سیتے

بچ لگی آسی۔ مگر کہی تہو ہویا تہ سکے دے انچارج تھکلیداد دی پھیمی

دا جاترا کہے۔ دیسی شراباں دے ٹھیکے بچ اکس بیہرے دے ٹٹنا بچ چھڑ بیا۔

—— سلا بند ہوگیا۔ بڑا چنگا آسا بچارہ اوہ بھی اسدی پلٹنا بچ کم کردا

آسا۔ مگر کوا ٹرماسٹر نال اُسکو لگدی آسی۔" میرزا غالب دی جمالیاتی

شاعری دی جائی کو ارٹر دی کہانی سُن کا نخیلا بورنہ ہو سو تو پھر ؟

اگر تیس گل ٹال کا سیاست موضوع بنانڑ کے، ہو نہ کسے ایم ایل اے

یا منسٹر ادی گل کردے ہو اتفاقا جاجا بجیرا چاچا بھی اُتھا موجود ہے

تہ اُو تُسدی گلا کو چھک کا کسطرا اپنی یونٹا بچ پُہنچیسی۔

اسدے کرنلا دا اِک بھرا ایم اے (ایم ایل اے) بن گیا۔ کرنل

ثقافت چھٹی گھِن کا گھر گیا۔ اُدھر گیں تعیں پہلاں اُس اپنی یونٹ

نالن کیتی تہ بڑے کھانے دا اعلان کیتنیں۔ پھر اسبی ایا کوسد کا

آکھیس کر گولی دی طرا گچھ تہ کپتاں پروں سو بٹ تہ نمکین گھِن آنتر۔

میرے کو دسو . . . . "

جد لوک اُسدیاں بے مطلب فوجی گلاں سُن کا تنگ ہو گیندے

ہین تہ اُٹھ کا جلن لگدے ہیں۔ تہ اوہ بیٹھ ورنز کرک چھاپ نیم

حکیم دی طراں اچیاں ٹُنڈ کر آکھدا۔

"جسو پلے نکواڑ دھا اودھا نکل گیا —— . . . . !"

تہ سارے لوک واپس آ کا اپنی اپنی جائی بچ گیندے ہین تہ پُچھدے نس۔

بھیر کے ہویا . . . . " تہ اوہ بالکل رُکے بغیر گپ پوری کر گھِندا ۔

مگر پچھلیاں دو اُتر لوان سالاں تھیں میں محسوس کیتا کہ چاچا بجیرا

ہُن لوکاں دی توجہ اپنے بارے پھیرن بچ کامیاب نہیں ہوندا ۔

مگر مکو کیہ ۔۔ ؟ مکو اپنی کہانی دا کردار لکھیا گیا دا ہے، تہ میں

اُسدے ہور بھی نیڑے گھِنے دی کوشش کرساں۔

—— ٭ ——

سُنیے سُنیے خبر آئی کہ چاچا بجیرا ربا کو پیارا ہو گیا۔ مار مکہانی

دا اِک کردار مر گیا۔ مکو بڑا محسوس ہوندا ہے کہ اسدا اگراں

سکھنیا ہو گیا دا ہے۔

میں اپنی کہانی گدریاں دے ہی اتھ بکہ بڑیاں دے اُس

ہیرو نال منسوب کرداں۔

—•—

رخصت ہو گئی گئے سن ناں ہی اوہ راہ نیاں بٹیاں نالوں مُڑن نہ
ٹھیلے کماں لگی پیا سا فر ڈھیڈ ہیڈ بھیرے واسطے اُس گراں نیاں کُنیاں
نیبنداریاں نے ڈنگر چارے نہ لکڑیاں ڈھوئیاں سن۔
جدوں نھوڑا جوان ہو یا نہ اوہ ہالی بن گیا۔ جِتنا حصہ لاناسا اُسے
نی باہنڈی بچ ڈیرہ یدھری کے وقت کڈھنا سا۔
جُمعہ پچھلیاں سٹھاں ساناں نوں رسمت نا ہالی سا۔ اُسے نی زمین
نی کمائی کرنا نہ اُسے نے گھر رہنا سا۔ دراصل اوہ اُسے گھر بچ پلیا نہ
فر بانکا جوان ہو یا سا۔ کُنیاں جے ہل باہی بچ کدی بھی اُس نا ثانی نہیہ
سا۔ نہ فر اوہ کماں کاجاں نے ویلے دیہنیس نیاں رسماں نوں لئی کے
کُفناں نوکری بڈھے بچ ریہا چلانا رہنا سا۔ اسے گلے واسطے رسمت
اُسکی اپنی باہنڈی بچوں نیہہ ساکڈھنا۔ تہ نہ ہی اُس کو نوں حصہ
کھنیاسا۔
دوئے پاسے جمعہ جِتنا کاما نہ محنتی سا اُتنا ہی ازاد طبیعت نا آدمی
وی سا۔ اُس نہ گھاٹ گھاٹ نا پانی پیتیا ناسا۔ اسے واسطے اوہ
ہر سال نواں حصہ کھرنا ہونا سا۔ پر نہ پچھلیاں کُجھاں سالاں نوں اُسکی
چُپ کری کے رسمت نی کُڑی گندل نال عشق ہوئی گیا سا۔ دوئے یک
دوئے کی دل دی دئی بیٹھے سن۔ ہُن اوہ گندل نی قسم نیہہ ساکھانا نہ
گندل بھی اُس نوں باہنواں فبرنی سی۔ نہ جدوں جمعہ دیہاڑی نا ہٹیا
نہ ہٹیا نا تماشاں نے ویلے گھر مُڑنا سا نہ گندل اُستی اڈیک بچ سوہیاں
باہنی لگی نی ہوئی ہیں۔ نہ جُمعہ وی گندل نا زنالال مُنہ دیکھی کے دُنیا
نے سارے دُکھ درد بھُلی جانا سا۔ فر راتیں اوہ چھپی چھپی کے ملنے سن۔

کے۔ ڈی۔ مینی

جُمعہ

جُمعہ رُسمت جمعدارے نا ہالی ہے۔ اوہ بڑا ہی دلیر نہ کا ماجنیا
ہے۔ چٹا رنگ چوڑی چھاتی، گُنڈیاں مُچھاں موٹے ڈولے نہ
کھوہریاں ہتھاوالا جمعہ اپنیاں سوہنیاں بین نقشیاں نہ جڑھی جوانی
نے کیتے سارے گراں بچ مشہور ہے۔ ونگدر چھنگین نہ بینی بکڑن بچ
کوئی بھی اُسنا مقابلہ نہیہ کری سکنا۔ لیب لانے بچ بھی اُسکی خاص
مہارت ہے۔ ایہ سارے گھروگی دگرایئں) کم اوہ اس واسطے چنگی طراں
کرنا ہے کہ اُسکی انہاں کماں نال بڑی رغبت ہے۔ اوہ گراں نا منیا ہی
نا ہالی ہے۔ جسا ٹنک بھی۔ جسے او پر لانا ہے اپنی محنت نہ
باہنواں نے زور نال دونی ترنی فصل پیدا کرنا ہے۔
پر جمعہ آپ خانہ بدوش نہ بے آسرا ہے۔ اُس کول زمین نا
اِتنا ٹنک وی نیہہ کہ جس اپر اوہ چار کنداں جاٹری نکا جیا ڈھارہ
یا چھپراڑی سکے۔ نہ اوہ وی گھر، کوٹھے والا ہوئی سکے۔ اُس نے بڑی
خواہش ایہ ہے کہ اُسنا ایک کوٹھا ہووے جس نے چھپنے پر اوہ
بل سٹی کے نماز پڑھی سکے۔ پر اُسنے کول اتنے پیسے کتھے ہین کہ اوہ
گھر بنائی سکے۔ اُس نے جدوں ہوش سمبھالیا سا لوکاں نا گولا بنیا
ہیٹیا ناسا۔ نکیاں ہی جہڑے ویلے اُس نے ماپے اُس کی چھوڑی کے

محبت تہ پیار نیاں گلاں کرنے سن تہ فر عمر تمام گھیٹھے رہین نے وعدے کرنے سن۔

سیاݨیاں ناں اکھان ہے کہ "عشق تہ مُشک چھپی کے نہیں رہ سکنے۔"

تہ ہک دھیاڑے دونواں نے پیار نیاں کہانیاں گراں بچ ہوݨ لگی پیاں۔ ایہ گل جدوں رسمت نوں پہنچی تہ اوہ تڑفی اُٹھیا۔ اوہ گراں اپنی خاندانی گڈی کی ہک خانہ بدوش ہانی نے ٹُرلائی سکنا سا اسے واسطے اُس "تت کھڑات" کیتی تہ گندل نا ناطہ دوئے گراں نے نمبر دارے نے گدرے ڈیے نال کری چھوڑیا۔

گندل کی جدوں اپنے رشتے نی خبر ہوئی تہ اوہ روݨ کرلاݨ لگی اسکی نمبر دا۔ ے نے گدرے ڈلے نیاں کرتوتاں نا پتہ سا۔ ۔ تیاں نا بدمعاش تہ گُنڈا سا ہور کئیں دار نھانے بچوں ہولی آیا سا۔ گندل بڑی روئی پٹی واسطے تہ ترلے کیتے پر گھرے والیاں اُسنی ہک نہ سُنی۔

جُمعے کی اس گلے نا بڑا دُکھ سا پر اوہ کروی کیہ سکنا سا۔ دھیاڑے لنگھتے رہئے تہ اسوآئی گیا جُمعے فصل پکی۔ دھانیاں نے کوتوں (ریس) رچے تہ مکئی نیاں لڑیاں لائیاں۔ فر کھلاڑے لگے مکئی چھیلن ہوئی تہ دھائیں گہین ہوئی۔ اخیر رسمت تہ جُمعے نے حصے بکھ بکھ ہوئے تہ نال ہی رُسمت جمعے کی آکھیا۔

"جُمیاں! اس واری توں ڈیرہ ہور گُذرے رکھ تہ حصہ دی ہوہ گسے ہوڑ ناکری ہین بہاڑے طرفوں اج نوں بعد تو ہیٹس چھٹی ہئے۔"

"کتنیاں، اچھا۔" جُمعے گل بدھائی۔

"اس واسطے جے کُنتے کی گھی (رکھے) نہیہ بچیا، تو ہیٹں ہیں پیتراں ناں لوں پالیا سا پر تو تہ سپ نکلیا ہیں۔ جس تو ہیٹں دودھ پیالیا توں اُسے کی ڈنگ دتا! تو ہاڑی ایہ حُرت کسطراں ہوئی کہ توں مہاڑی گُڈی اُپر مندی نظر سٹی ہے۔" رُسمت ہوراں ساری گل کھولی چھوڑی۔

"اسا دونواں پیار کیتا ناہے جا جاتہ ہیں بیاہ واسطے تیار ہاں۔"

"چُپ کر بدتمیزا فر مُڑی کے مہاڑی گُدری ناں ناں نہ ہتی۔ تو خانہ بدوش تہ ہیں جیلدار، سُنبل نی ڈاکی کدے بوری اُپر سوہنی ہے ہے۔ بھلے مانس نا پُتر ہیں تہ مہاڑی بانہڈی بچوں نکلی جا۔" رُسمت ہور غصے نال گلاں کری رہئے سن۔

"بیچا جا جا اس ویلے تہ رات ہوئی گئی ہے۔ ہیں بہلکیں (صبح) دنہہ لگے توں پہلاں پہلاں تو ساڑی بانہڈی بچوں چلا جاساں۔"

اج نی رات جُمعے نی بانہڈی بچ اُس نی آخری رات سی۔ پھن اوہ گندل کی آخری واری ملی وی نہیہ سکنا۔ کتنیاں کہ رسمت ہوراں گڈی کی اندر ڈکی چھوڑیا سا۔ اوہ بانہڈی بچ ننگی کھٹے اُپر ۔ سا بیانا۔ ۔ نہ جانے بچوں چین نی جاننی۔ اُس نے متنہ اُپر بیٹی لگی نی سی۔ اُس نے دل بچ اپنے چین نی جدائی نی اگ بلنی لگی نی سی۔ اُتوں اُس رانیں کھادا وی کُجھ نہ سا۔ اس واسطے سوئی وی نہ سکیا۔ بس گھڑی گھڑی کھٹے اُپر پاسے پرتنا لگانا سا کہ اچیر ہی اُس رسمت نے گھر کُجھ رولا سُنیا۔ اوہ چھٹ باہر آیا تہ اُس کی پتہ لگا کہ رسمت نے گھر سن لگی نی ہے تہ چور اُس نی کندھنی کے اندر بڑھی لگے ہین۔ اُس اگ بچ کُجھ وی نہ تکیا تہ آپ وی اندر بڑھی گیا۔

جنھے اُتنی تہ چوراں تی ڈٹی کے لڑائی ہوئی ہم اُٹھاسن سوٹا پکڑی
کے ہک ہک کی گٹی چھوڑیا۔ ایہ اسے ... بہادری سی کہ چور سب
کجھ چھوڑی کے نسی گئے سن تہ جُنھے ہک چور پکڑی وی لیا سا۔
جس کی اُس بقے نال بنی چھوڑیا سا۔ چوراں نال لڑائی بیچ اُسکی
وی ڈاہڈیاں سٹاں آئیاں سن۔ اُسنا انج کم تیج " ڈکھتیا سا۔
اوہ نستہ ہوئی کے اُتھے ہی ڈھی پیا سا۔
جدوں لو ہوئی۔ پولیس آئی تہ گراہیں گھسٹے ہوئے فر
تفتیش شروع ہوئی تہ ایہ پتہ لگا کہ ایہ چور نال والے دوئے
گراں نے سن جیہڑے کہ نمبردار نے گدرے ڈُلے نے یار
سن۔ اسیطراں باقی بیاں چوراں نال نمبردار نا گدرا وی پکڑے گیا۔

اقبال حلیم چودھری

جُھگی

بڑی تیزی نال نال۔ نوئیں طرز دی خوب صورت بستی دیاں بنیاداں بھادیں چڑھ کیاں
پے گیاں آسیاں پر، کم ہوندیاں ہوندیاں ہوندا ہے۔ جدید ڈھنگ دیاں عمارتاں۔ ہولیاں ہولیاں
دھرتی توں اس طرح اسمان والے پاسے سرچاڑ ہیاں آسیاں، جس طرح نوئیں نرسری موقعے دے
سگ بیتہ، ویلے دی ڈھب نال دھیاں ڈاڈھیاں اچیری ہوندی گیندی ہے۔ تکو بڑی ناول آسی اس بستی
دے بنین تے بسن دی پتہ نیہہ کہہ گل آسی، پر سوہنے نظراں دا آسرا ہوندا ہے۔ ہوہ دل دے
قرار دی ضمانت ہوندا ہے۔ تکوا ایہی ضمانت درکار آسی کو ہتھ رتہ بدصورتی مڑا ذہن کدے سہار نیہہ
سکدا۔ ———— دو ہاں چوہاں ورساں دے اندر اندر انہاں بانکیاں
عمارتاں دیاں چھتاں نظراں کو خیرہ کر رہیاں آسیاں۔ بڑے لوک آخر بڑے ہوندے ہین۔
روپیہ تے صلاحیت رل مل کے اسمان دیاں تاریاں کو بھی زمین اتے لہا سکدیاں ہین۔ دکھو
بتہ سہی کیہی سوہنی بستی ہے۔ کینداں دی مضبوطی رنگاں دی مناسبت، طرز تعمیر دے وکھرے
وکھرے نمونے تکو بتہ بس گویا سکون مل گیندا ہے۔
پر ایہ منحوس جُھگی۔ اس بستی دے درمیان بڑی بھیڑی لگدی ہے۔ ہیں بس پئی

انہیں گیندیاں اوکڑکے اس جھگی کو دکھ کے لبن پُچھ گیندا ہاں ۔ "ہائے او جھگی والیا ٹُٹرے اُتے
آن کرڑکی پئے تُدھ اس ساری بستی دا روپ پھکا کیتا دا ہے ۔" فیر کوا نہاں بستیاں والیاں
اُتے لہر چڑھ گیندی ہے ۔ "ایہ بھی کیسے کے جوگے نہیں کو دار ۔ اس نحس جھگی دا تلا سولا پٹ کے اگھاں
دور کیاں نہیں سٹ چھوڑدے" ۔ مڑی ناراضگی اپنی جا اُتھری رہی جھگی کو نہ چھیڑنا ، آسانہ چھیڑی
بھاویں ، جھکڑاں دے ہوئے شور نکار کردے اس کولوں گذردے رہیے ۔ اس کو نہ ڈہنا آسانہ
ڈبی ۔ بھاویں سرلاں بتھیں ۔ اپنے ہو ہو کے گزر گئے ۔ پر ایہ جھگی کدے نہ ڈھٹھی ۔ اس خوب صورت
بستی دے چہرے کا کو ہنا داغ ۔ تے مڑے ذوقِ حسن واسطے ہک تازیانہ آسا ۔

ہک دیہاڑے چرکا جیہا میں اپنے ہک دوست دی گڈی بچ شہر والے پاسے ایندیاں آ پیہاں
خاباں دی بستی کولوں گذر رہیا آسیاں ۔ میں اپنے دوست کو آکھیا "دکھ کتنی سوہنی بستی
ہے ۔ کتنے باذوق لوک اتھے ہندے ہوسن ۔ ہک ہک مکان بچ سینکڑاں لوک ارام نال
رہ سکدے ہن کتنی روشنی ہے ۔ انہاں شاندار کوٹھیاں بچ ، کشادہ دل لوکاں دی بستی"
"پر ایہ جھگی ...... ؟ ایہ نحس .... جھگی ؟ .... ایہ سدا اٹھی
رہی" اچانک پتہ نہیں کیہ ہویا ؟ کار سامنے دے ہک کھمبے نال گھُپ کے زور نال ٹکرائی ...
..... مکو بس اتنا یاد ہے ۔ ہک خوفناک کڑاک دی آواز ہوئی .... تنہ مکو ساری
دھرتی تیزی نال چکر کردی نظر آئی ۔ میں بے ہوش ہو گیا آسیاں .... مکو کجھ یاد نہیں
رات کس طرح گزری پر ایہ مڑی پہلی رات آسی مڑی خاباں دی بستی بچ ۔ صاف ستھری ، تنہ
کشادیاں کوٹھیاں والی بستی ۔ جتھے ہزاراں لوک ارام نال رہ سکدے ہن او تھے سو بکھے
ویلے سر لکا سکدے ہن ..... کشادہ دل لوکاں دی بستی ....

کو جہکا جیہا ہوش آیا ...... بٹریاں نظراں .... کچیاں کنداں تے
.... بڑانی جہی چھت نال لکڑا کے جھُک گیاں .... مڑے سامنے ہک
بکا جہی عمر دا آدمی اٹھادا آسا .... مکو ہوش بچ ایندیاں دکھ کے اس دیاں

.... اکھاں بچ خوشی دے موٹے اتھروں بھُٹ پئے جہیاں او دہ مڑا اپنا آسا ...
.... بچ سکا ....

مڑا دوست شبیر اس فرشتہ سیرت شخص نال گلاں کر رہیا ۔ آسا ....
کریم صاحب ...... ہیں کٹریاں لفظاں نال تسدا شکریہ ادا کراں تساں اس اوکھے ویلے
مڑے نال مدد کیتی جس ویلے بستی دے ہر اک بوہے اتوں ہیں سکھنیاں مڑایا .... انہاں
اچیاں کوٹھیاں بچ .... کسے دی جا نہیں .... اتھے کوئے کسے
کو نہیں بچھدا .... انہاں لوکاں دنے دِل بڑے ہاٹے تنہ نظراں ٹھنڈیاں ٹھور
ہین ....

میں سُن رہیا آساں .... مڑی خاباں دی .... بستی دے
خلاف .... مڑا آپنا یار بول رہیا آسا .... جھگی دا ....
انہاں گلاں کو آن سُنی کر کے مڑے در دکھدا آسا ..... او دہ مڑا آہنیاں ہے ۔ انہاں
کچیاں کنداں تھیں مکو ..... محبت دی خوشبو ایندی اے ۔ آج تھیں ۔ ایہ بستی
بے داغ ہو گئی .... اتھے صرف اک جھگی ہے ۔ تے اسدا ....
.... باقی سب لوک پتھر ہو گئے .... بے رحم تنہ ہاٹے پتھر ۔ سو ہنے ۔
تنہ باذوق لوک جنہاں کو ہک جھگی کھا گئی ....

عبدالرشید غمگین

مہٹیرا

دنہیاں بُنیں آہنیاں رسماں دیاں سنہری چادراں بوٹیاں
تا کھیڑی دیاں آسیاں ۔ ٹھنڈیاں تے تربڑو نال راتیں ٹھنڈے ہو گیاں
دیاں پکھیواں نہیاں بیچ ہر کھیڑے دے مزے نال شہپ لبندے
آسے ۔ بڑا چُپ چپ نہ سوہنیا ، جیہا وقت آسا ۔ نکے نکے جندک
بکروٹیاں دیاں ٹانکاں نال آپ بھی میں بیں ، کردے مزے نال ٹردے
آسے تے سلیم دی اکھ کھُل گئی ۔

اکھیاں ملدا ملدا اُٹھیا ۔ تزی ہک ہڑبڑاٹا ہو گیا جے میں اتھا
کسراں پُہچیاں ۔ آخیر تہیاں آ گیاں جے راتیں جو کھر ٹھونڈھا ٹھونڈھا
پیلاں اتھا پُہچیاں ۔ بھکا پلا پلاں اتھی اُٹھیاں آ تیڑیاں دی ساٹی
بنائی ہٹ کا ستے رہنیاں جہیڑے بہکا تھقیں زری دورا ڈے
کھیچلا دے مارے دے بہاروں اُنھقیں بہالدے آسے ۔ جس
جائی سلیم رات کڈھی نکی جہیں مدانی آساں پاساں گنیاں اسراں
بیٹی دیاں آسیاں جیہیاں کسے آپ راس کر کار کھی دیاں آسیاں ۔
تھو بڑی کہیڑی ادھر اُدھر دُکھ کا ہتوڑی سوہنڑے نا چاکا کو ہاڑی
ہتھا بیچ رکھ کا اُٹھ کا فریناں کو ٹر گیا ۔ دلا بیچ خیال کردا ہے کہ کس
واسطے کُلاں آپیٹیں ماہوندی نئے راتیں تھقیں بیچھا ماہڑی بھی کجھ ہر چول

کردی ۔ کو لیٹا ماہڑا تا تھنی تُر دی لیہے ۔ پے بھی پچھا ماسی بھی بیٹھی
سچ کسے آکھیا "مامولی نہ نہ پے پنسریا ۔ بہن مولی نے کہہ بہنیا ھو
پے بھی مجبور ہو کا اُسی دا سے آکھیا دا سُونھدا رہے لیہے ۔

قدم قدم نہیاں کو ٹردا بھی ہے نہ سوچیا بھی ہے ۔ سوچیاں
سوچیاں اُستا خیال بیچ دور چلا گیند لیہے ۔ ماڈا چہرا ۔ اوہ دور
جہڑا کسے ویلے اُس سکھا دا آسا ۔ اوہ بھی لاڈلا آسا ۔ اڑیاں کردا آسا ۔
ماؤ نال جھگڑے نہ لڑائیاں کردا آسا ۔ اُستی ماز وفی بڑی اخلاق حلیم
طبع تے سُتھی کُڑی آسی نہ کسی دی چنگی نہ نہ مندی ۔ ہمیشہ ہس مُکھ نہ
سدھی سادھی ۔ پچھی کہنٹے اپنا گواہ بھاری تہ چرخا پونی کردی آسی ۔
زونی دے پیہاوہ تھقیں پہلاں اہسی کہہ سہمیا ٹر ٹیا دا کو ۔ ٹھا ۔ بلیاں
اُتو مٹی کر کٹی ہوندا ۔ بارش پچھا ہوندی آسی نہ چوندا پہلاں آسا ۔
زونی دا کہرا والا سدھا سادا نئے گراں بیچ چھنیلی دا انگا نہ
آلسی لدا آسا ۔ کئیاں لوکاں اُس کو نبیند کا سٹیا دا آسا ۔ اسی بیاہ
ہٹرنی دی شرط ہوئی اوہ منگو جہڑا لوکاں دیاں گوڈیاں نالیاں کر کا
مکڑے دی ٹکی وصول کردا آسا ۔ سالو سال گذارے وندھ ہوندا گیا ۔
وا جادیاں بکریاں دو لہاں تھقیں زونی کو رب پنجاں سالاں بیچ بیندراں
بیٹے چھوڑیاں ۔ بہاروں بھی پنج دس بنڈ گئے ۔ چرخا وغیرہ کت کا
لونیاں پیوڑے ۔ ہکا تے ٹھیکے واسطے نہ تھقیندے آسے ہکا جتہ باہر
سیچیں لگے ۔ کر دیاں کر دیاں زونی دا کہرا والا سنگوا تے فرشتے
تھقیں منگتا مقدم بنھیاں ۔ ہک چڑی دا دُدھ نہ آسا باقی کی کسی
چیز دی نہ آسی

خدا سُکّن چین جیہا بچا بھی دِتا۔ بڑے سُکھاں تے نازاں نال
بچے دی دیکھ بھال ہوون لگی۔ سلیم ناں رکھیا۔ چھیڑ چھاڑ کا سارے
رشتے دار بُہتیاں پھیریاں آ مِلن لگے۔

(۲)

مکّی دئیاں وابیاں مُک گئیاں دِتیں۔ سیان لوکاں سُنیا آپ
اپنیاں ٹکیاں کو بھیڑاں دے چھوڑیاں ہیا مالا والیاں لوکاں کو
مال بچھے تکیاں لیندے ہیں پے گئے ہن۔ ہر پاسے راہ وغیرہ بند ہو گئے
دے ہین۔ بچیاں لوکاں نُوں تہر اپنے نے مال بچھے بھکاں چاہڑناں
دیاں تیاریاں کیتی دیاں۔ زونی نوں سوجھی بھی بکریاں بہاروں چانان
دی مجبوری دے کر کا بیچ چھوڑیاں تے اُسنے بدلے گائیاں تے داند
کُل چھ ہیں ہتیر کہدے۔

دو پہری دی بھکھ تہیں آپنے ہیں زور نال بیچ لیہہ۔ باقی دیاں
لوکاں بھی چو کھر موڑ کا پا جیہیاں نا کھیٹے کیتے دے ہین۔ زونی
بھی اپنیا فدماں چو کھراں بیچیا ٹُر گئی۔ لاہیاں نالو چو کھراں کو موڑ کا
پانٹریاں تا آند سس پانی ہیں بنیالدی بھی ہے رنّے دلا نچ سوچنی
ایہ ہے رہا کدھے ہیں مرگھیاں تے ماہڑے سلیم دا کیہہ ہوسی۔
اتیراں ماہڑیاں لنگھاں بچو ساہ مُکیا دا نظر ا بندا ہے ایہ۔ بیمار نئے
ہیں سلیم دی واریں بھی آسیاں مگر ماہڑا ایہ حال نہ آسا۔ سمجھا نوں
ہن جاندا ہیں۔ اجیرہ مراں ماہڑا سلیم کسے ٹھکانے لگ
گچھے ایہ۔ سب کفنیں زیادہ شونوں پڑھالتا دی آسی۔ قرآن شریف
دا سبق کدے پڑھ گیندا۔ انشاء اللہ فالکھ شکر آ سنا
الہی کچھ سوچنی

سوچنی چو کھراں کو موڑ کا فرلا ہماں کو کرآئی۔ چھنگاں پیندی جیندی آپ مڑکا
کہرا کو تُرڑ دی ہیہ۔ راہ اہند ہاں ای کچھ ٹھنڈے پیر سے ٹُرن لگے۔
کہر پہنچی سمی لگ کے نپ چہیڑ گیا۔ سلیم بولیہ اگا کھبیڑا دا آسا
دوڑ کا ماں کول آیا۔ "اماں مکو بھکھ لگی دی ہیہ۔"

زونی:۔ (اشارے نال ای دسنی ہیہ) "کجھ کدھ کا کھاہ مکو نئیں
طاقت لگدی۔ سلیم جل گیندا ہے ٹکڑا کھا کا مڑ دا ہے رنّے دکھنے ما
بے ہوش ہوئی دی آسی پہنیدا ہے کجھ کر دا ہے مگر زونی کو کوئی
ہوش نئیں اہندا۔ ماؤ دی بے ہوشی کو دکھ کا رونا لگا۔ اجیرہیں "الفی"
اُسدی کماہنڈ دی) پائینس دی گاگر چا کا آنکلی سلیم کو روندیاں
دُکھ کا کول آ گئی۔ دکھیں زونی کو بے ہوش نہوائیاں دیاں۔ سرا تو
گاگر پہیاں لاہڑ کا او بھی چھونہن لگی۔ جس ویلے اُس کو ہوش
نہ آیا تے یا تیئں دا ایک بہر کا اُسنے موتہاں ناچھٹکاں سٹّیا
لگی۔ زونی اکھیاں کھولیاں۔ الفی اُسکو ٹھالدی ہیہ تے آکھتی ہیہ
"دیدے او دیدے اِتھا تہیا تا نہ لمی ہو۔ اُٹھ اندر
ڈاہا کا دوئیں۔

زونی:۔ اشارے نال اُسکو آہنے ہیں ہتھ پکڑالدی ہیہ تے الفی
اسکو اندر کوٹھے بیچ کھڑ کالی کر دی ہیہ

(۳)

دیہہ ٹھاکیاں نو لیہہ کا دور ہو گیا دا ہے تلملا وسے ہتیرے
سوتیں ہولیاں ہولیاں آپنی سیاہ کالی چادر کھیلا چھوڑی دی ہیہ
منگو گراں گیا دا آسا مڑ کا کوٹھے اگا بیہیا دکھنے نہ اگ بلدی ہیہ

نہ اس ویلے تو ڑ کیا جو کھر آئے وے ہین۔ نہ سلیم نظر آ ہندا ہے۔ دلا
بچ نرس ہوندس۔ جس ویلے بھی ابیدا آسا زونی اگ بال کا
رملا ہمیشہ تیار رکھی آسی۔ آپ لو ہے بچ کھیل کا اڑ بکدی رہندی
آسی۔ منگو پچھے دیاں قدماں کہر بڑیا۔ کہہ دکھنے سلیم بھی ہک
پاسے بے ہوش پیا دا ہے تے زونی سُن۔ دردا نال کو ہٹے دی پلپلار
بھی پیٹ پھڑی دی ہے۔ دکھیاری دوڑ کا گل لگدا ہے تے زونی کو
ہولیاں ہولیاں پچھدا ہے۔

:۔ ہیں دا کہہ ہویا نگو۔ ماہڑے خیالا بچ اج نوں کجھ قصور
کر بیٹی دی آہی۔

زونی:۔ (دردا نال کر بیندی بھی ہے تو جواب بھی دیندی ا یہ)
چو کھراں کو بیائی [illegible] بیائے کو۔ گ۔ اے۔ ای۔ آسیاں"۔
منگو:۔ "منگو آکھیا چراغ بیگ بہندی کر چو کھراں کو۔ نوں ہیں
تے چو کھر بھی ہین"۔ اچیریں زونی کو مچ تکلیف ہو گیندی ہے۔ منگو
بیچر کنے ہاکے کردا۔ آخر دوڑ کا الفی کو ڈنڈ کر کا آکھنے۔ الفی دوڑ کا
اشندی ہے۔ منگو الفی کو بہال کا آپ اُسکو آکھدے ہے جے ہیں
"دریکی" کو کہن آواں۔ نکل گیند ہے۔ الفی نیل ملدی ہے کچھ کردی ہے
مگر زونی کو تکلیف کہیں کھڑی زیادہ ہوندی گیندی ہی۔

نکا نکا چہرہ پھڑہ گیا دا ہے بدلے دیاں کیفیاں ہتھاں نا پیندیاں
محسوس ہوندی ان منگو دریکی کو کہن کا داخل ہوندا ہے۔ زونی
دی حالت خراب ہو گئی دی ہے اکھیاں نکل آئی دی ان۔ پوری جان
کنیں لگدی ہے تے ہمت کر کا دریکی کو آ [illegible] ہے ماسی مکو ہون لئینہ

بچیا نہ بچیا سلیم دے بہنو نال دو چار گلاں کرن دے۔
منگو رولٹا لگدا ہے۔ زونی نے جھونی بچ جاکا بہندا ہے۔ دریکی
اراں بیراں بہرت سرت کردی ہے۔ مگر زونی ہتھا نال ٹہا چھوڑدی
ہے انسان آکھنے جنگی بہلی ہے۔ تھوڑی جھئی کھڑی واسطے زونی فر
وہی ترو لی نہ رہٹی زونی آسی گلابی رنگ مُنہیں [illegible] آگیا نورانی
چہرہ نظر اینا لگا۔ منگو دی جھولی بچ پیر سکوں نے آرام نال سٹ
کا تحلاں کردی ہے کر۔

"شکو بخشیں خدا واسطے۔ اج ہیں نہ بچتی۔ ماہڑے سلیم دا
خیال رکھیں۔ منگو حیراں ہو کا اُسنے مُنہیں تے ٹکیا داہر دکھن لگا۔ اچیرں
دور کسے جائی بچ بیٹی بارش زور پکڑ دی گئی۔ ہنیر آگیا ہے گیا
دا ہے۔ منگو باہر دکھ کا خوف کھاگیندا ہے۔ چڑیں، دوئی وار ہک
بیج ہو رہیڑے ای ہیے گئی سلیم بدر ہک کا اُٹھ بیٹھا۔ جس ویلے
شُنتا آسا باہر تہیب آسی ہوئی ہوش آیا تے ڈلانا دی بلیدی ہے۔
کڑیاں [illegible] سر جنداں ٹاٹے دے لبور دیتیں جیراں جیا ہو کا ماڈڈ
داہر دکھنے جیہڑی منگوا دی جھولی بچ نہ ہیڈی ہوئی دی ہے۔ منگو
اُس داہر دکھ کا سانس بھیری مرٹا کا کہرا والی داہر دکھن۔
زونی:۔ اشارے نال منگوا کو نم آیا دا ہر موڑ دی ہے تے آکھیتے۔
"گل سونہڑ" اچیریں دردا دی ماری دی سُکھڑ اٹھ گیندی ہے بردہ
دے کبریٹر بڈے کا منگوا نال اپنی گل جاری رکھدی ہے"۔ ماہڑا خیال
ہے جے کدے نوں سمجھیں جینگا تے لنبیر ماہڑی نکی پینہیں ہے
جیہڑی ماہڑی جائی ٹھیک رہیسی۔ سلیم بھی [illegible] ماہڑا بچہ ہے ہجا

اس نا بھی ہے، آ کھدے ہوندے ایں "نا نہ سوئی تے ماسی سوئی ۔"
کہرا ری بھی چنگی رکھ بھال کرسی۔
منگو: بکواس نہ مار منگو رب خبر کرے ہوندا اہیندا ہے ایہ ۔ ایسراں
بے صبر نہ ہوئے آدمی۔
اگر منگو کجھ ہو گیا تے میں جیندا نہ رہساں ۔ نہ ماڑا کہر ہوسی نہ یار
ہوسی میں کیسے مُکا نہ رہساں"
زونی: انسان نال موت لگی رکی ہے ۔ مونو دا مال ہووے جد
انسان فرموتو نکھیں کہہ ڈرنا ۔ ہو یئے دل نکا کینے نال کجھ نہیں بیندا
آخری جھکی دردا شہ ۔ وتی عزرائیل زونی کو ساہنے دسن
لگا ۔ منگوا دی قمیض زورا نال پکڑ کہدی اسراں لگدا آسا ہے ۔
عزرائیل کو لو جان چھڑانا چہندی ہے حالاں اُس کو زندگی دی
ضرورت ہے ۔ اُستا سلیم حالاں راہ بیچ ہے ۔ اُستا کہر حالاں
انیں بچی ہے ۔ او حلاں بچی ہے ۔ کُل بل بھی بائی سال عمر ہوسی اُس
نالا دیاں حلاں ہسدیاں کھیڈدیاں اپنی عمر حالاں کھادے پینے
دی ہے ۔ مگر آئی کو کوئی ٹال سکنے ہے ۔ اسمان کڑکیا بجانا بیچ
بیٹھی لگی ۔ سارے ڈیرے تا خفقان تے خوف بھیل گیا ۔ سلیم
پدر بکنا نے روندا ہے ۔ خوف دا ایہ حال ہو گیا ہے زونی دی
جان کتی نال جھڑے جی اتھا بیٹھے آسے اوہی کمن لگے ۔ زونی
آخری وار ساریاں وابر نظر فیری سلیم تا آخری کا نظر ٹکا چھوڑی ۔
منگو ناولیاں ناولیاں زونی کو راس کرنے واسطے نلاں ہو یا،
کہ دکھنے زونی اٹھرا گئی دی آسی او زونی جھڑی مویاں دیاں کو

نکلاں کرالدی آسی خاموشش بُت بیٹی دی ابہ ۔ منگو نے سلیم اُس نفیس
بچہ گنگھ دیں ۔ او آپ پڑیا آخری منزل کو لگ گئی دی ابہ ۔ او منگو
جھہیرا گھر بڑی بچوں نکل کا باہر دنیا ری ہوا بیچ ساہ کہن لگا آسا
ادہ راہ بچوں پہاڑ کا فرکنز بڑی بیچ بھجر گیا ۔ او شبیش محل جیڑے
کسے ویلے آیڑیاں خیالاں نال تیار کرداہوئے ابہ پیچ کا چور چور
ہو گئے ۔ شگفتے سفقدم نفیس فر منگوا ہی رہ گیا۔

برادری دے رشتہ دار پہہرا رسمی طور نا پنج چھ نہاڑے
تسلی تشفی دیندے رہے ۔ آخر ہفتہ گذریا ۔ فرسال گذریا ۔ فر
دو سال اسراں کر دیاں گذریاں ہور دو سال دا وقفہ گذر گیا ۔
نہ او جو گھر ہے نہ او کہرا بیا ۔ نہ سلیم دا لاڈ رہیا ۔ اُٹی کو نرسا
آسا ۔ پیرزنگا نے سر ننگا ۔ کو نٹریاں کو قمیض ٹری دی ساری
تہاڑ ماسا دی لوتھ روندا نے کر نہیدار رہنیلا آساہ ۔ منگو
آخر کہرا دی تباہی کو نہ دکھ سکیا ۔ زونی دا پیار نہ بھل سکتا آسا
مگر کہہ کرا ہے ۔ مجبوراً دوستاں یاراں تنزہ مل کا نسیمہ نال
نکاح پڑھ چھڑیا۔

سال کھنڈ بڑی چنگی طرح سلیم کو فرماؤ دا پیار مل گیا ۔ مگر
ٹھیک سال نفیس منگو دے کہر یک نویں فرمان سنڑ جنم
کہدا ۔ یک اور معصوم پیدا ہو یا ۔ نسیم دا پیار ے منگو دا پیار
سلیم دار وہڑ کا اُسی دا ہر کھا ورہو نڑ لگا ۔ سلیم دی قسمت نہر
یک وار اُسی موڑ بیچ داخل ہو گئی جس بیچ زونی چھوڑ کا گئی دی
آسی ۔ نسیمہ دا او پیار مہر تے محبت نہ رہی ۔ جھہڑی پہلیاں آسی

جیاں جیاں اُمنا اپیاں جندک بڑا ہوندا گیا سلیم نال ضد نفر
متر یٹو والا سلوک شروع ہو گیا۔ بجائے پڑھانا دے جو کھراں
نال سلیم دی ڈیوٹی لگ گئی۔ روز صبحی اُٹھ کا نالا دے جندک
سکول گیندے اپن سلیم دا سکول نہاڑی بیٹیا بیچ جو کھراں نال
ہوندا ہے۔

اوراں پراں دکھ کا بڑا محسوس کر دا ہے۔ کیئں دفعہ نس کا سکول
گیندا ہے پر نیمہ اُس کو منگوا کولوں خوب ماندیاں لدی ہے اپ
منگوا دیاں اوکھیاں نی رہیں دیاں۔ ہر گل اُکڑی کر دا ہے۔ سلیم
دی اڑی نہ جھگڑے دی کوئی پیرواہ نہیں۔ سیکا بہانا نال جو کھراں
نال پیر ننگا نہ سر ننگا دوڑ دا ہے۔ کدے کہیے ویلے جو کھر گم
گیندے اپن راتیں امار نیہ کٹائی اسراں جلدی بھجے سارے
تُسے نقیں خون دیاں نہاراں لگ گیندیاں ہیں۔
کیئں دفعہ سلیم سوچدا ہے جے نس گچھا کہ پاسے گسو نگر فرحیال
ابند سس جے جلاں کُر نہ ماڑا چاچا ہمدرد رہے نہ مامیاں۔ ناماڑا
ہوندا... نہ پُھپھی جلاں ماں کا مییاں اسی کولوں بھی سخت سپھیا دور
کھڑے پاسے گچھیاں۔ آخر صبر شکر کر کا بہہ ابندا ہے اپر۔
اج بھی اگلے نہاڑے جو کھر گما رہیا دا آسا۔ خوفا دا ماریا دا
کہر بھی نہیں آیا۔ راتیں اُسی مدانی بیچ سُنا رہیا۔ اس ویلے فرکسی
ادپری منزل کو نظر پیا دہے۔ مارا دا خوف نہ طفیاں
دا خوف دلائیں رکھے کا پورا الااہ کیتا... جے اج کہر نہ
گییاں۔ ہاں انہاں ہا جنگلاں بیچ کہاہ پینر کھا کا گذارہ کرساں

باکسے ملنگاں کو مل گیساں۔ اُو سلیم جہڑا زونی دا سوکھا آسا۔
منگوا دیاں قسماں دا مرکز آسا۔ منگوا سیلیاں قسماں کھیندا آسا۔
اج خوف نہ حرف ... دا ماریا دا کہروں باہر کسی پاسے چلا ہے
جتھا اس کو شکھ ملے ماؤ دا پیار ملے۔

*

عبدالہادی قریشی دلبر

ماؤودے اتھرُوں

جاوید میاں تے سائرہ دی محابت کنھیں کوں بے خبر آسا،
اونکیاں ہی کنھیں یک دوئے دے پیار بچ بے قرار رہندے آسے۔
جاوید دے والدین یک ہور گھر بچ جاوید دا بیاہ کرانٹے دا
سوچیا آسا۔ مگر گلاں ماسی ایک وانا کال سری آسی۔ اُس
سوچ کیتی کہ ضرور یک نہ یک دن سائرہ دی محابت جاوید کو
دیوانہ کرسی۔ اس گل کوں مدِنظر رکھ کے جاوید دا بیاہ سائرہ نال
ہی کرانٹاں بہتر سمجھیا۔

بالآخر جاوید دی خوشی دا چن چڑھ ہی گیا کہ جاوید دی شادی
سائرہ نال ہوئی۔ او دن آہی گیا کہ جیں سہاگن رات حُسن حبا و رید
ہور سائرہ دی محابت کوں بھرپور رنگ چاڑھیا۔۔۔

•••••

جاوید میاں دی زندگی بچ او دن (بیاہ والا) سب توں نیک
دن آسا۔ کئیاں جے اُس دن اپنی زندگی دا بچ سارا حصہ سائرہ
دی محبت بچ گذار چھوڑیا آسا۔ اُس دی صحت سائرہ دی پیار
دی وجہ نال دن بدن خراب ہو رہی آسی۔ او شکسنک کے تبلاء
ہو گیا آسا۔ ہُن پھکھ ہور نیندر ی سُن بھی اُسکو جواب دے

چھوڑ ڈیا آسا۔۔۔۔

کریم اللہ قریشی صاحب اُوتراں سچ آکھیا داہے۔ سے

سجے کھبّے اگے پچھے دسدی شکل سجن دی
نیندر پھکھ حرام ہوئے سب سُکدی رت بدن دی

••••••

جاوید میاں ہور سائرہ دا بیاہ ہو گیا۔ ہور یقیناً اُدا اپنا ندے پیار
کو او سچا رنگ لگا، جس واسطے او دوہی مُدتاں کھنیں طرف
رہے آسے۔

ہُو نیکاں او اولاد دی تمنا کر رہے آسے۔ سائرہ اپنی جھولی کو بھری
دی دکھیا چہندی آسی۔ مگر پتر دی خواہش دیہ باوجود جدوہ پکے
بعد دیگرے خلاف توقع پنج کُڑیاں پیدا ہوئیاں تے سائرہ
دا دل بے حد اُداس ہو گیا۔

جاوید میاں سُن سائرہ کو کافی سمجھایا کہ خدا دی رحمت کنھیں نا اُمید
ہونا کفر ہے۔ پر سائرہ کئیاں سالاں تئیں اپنی جھولی بچ یک
پیارے دل دے ٹکڑے (پتر) کو کھیڈ دیکھن دے خاب دکھ رہی
آسی مگر۔۔۔۔

••••••

مگر پنجویں بچی دی پیدائش سُن اُسدیاں اُمیداں دیاں محلاں کو
چکنا چور کرن دے نال نال اُسدیاں زخماں تے بھی لون چھنکیا۔
اُس معصوم بچی دی پیدائش دی اطلاع ملن دے نال ہی
سائرہ دے اندر معصومہ دے خلاف نفرت ہور حقارت
دے شعلے بھڑکیے شروع ہو گئے۔

سائرہ اوہناں شغلیاں دی پیٹھ بچ اس قدر آ گئی کہ اُس "جِن جئی صورت" کو دُدھ دین تھیں انکار کیتا . . . . .

معصوم بچی دا معصومانہ انداز بچ رونا چیکنا وی سائرہ تے ذرا بھر اثر نہ ہوندا آسا۔ شاید اوہیلاں ہی چھولاں بتیاں دی تیز لوئی سُن اپنی (اندھی) کر چھوڑی آسی۔

اُس واری سائرہ ہک "پتھر دی سِل" دی مانند بن گئی آسی۔ اُس تے کسی بھی نصیحت دا یا معصومہ دے رونے تے چیکنے دا بلکل "کوئی اثر" نہ ہو رہیا آسا۔ سائرہ سُن اُس کو دُدھ دین واسطے کدے چھاتی نزدیک بھی نہ آندا آسا۔ حالانکہ ڈاکٹراں ہور نرساں دے اصرار دے باوجود سائرہ سُن معصومہ کو دودھ دینے تھیں انکار کیتا۔ سائرہ سُن مختلف بہانے بنا کے معصومہ کو دودھ دین تھیں نجات حاصل کیتی۔

. . . . . .

اُس بچاری معصوم بچی کو ماؤ دے دُدھ دے بجائے پوڈر دُدھ دا ممّاں چوسنے واسطے دتے گیندا آسا۔

جیدی وجہ تھیں معصومہ اکثر بیمار رہندی آسی۔ ہک وار ڈاکٹر صاحب اوراں آکھیا آسا "کہ اس معصومہ دی بیماری دی سب تھیں بڑی وجہ اسکو بہلاں تھیں ہی ماؤ دا دُدھ نہ ملنا ہے۔"

مگر سائرہ کو ڈاکٹر صاحب کے جے خدا صاحب دے فرمان دا بھی کوئی خیال نہ رہیا آسا۔ جیدھ کدے بھی او معصومہ اپنے معصوم ہور طفلانہ انداز بچ ماؤ کولوں ممّاں (دُدھ) منگدی آسی۔ اُسکو

سائرہ دُدھ دینے دے بجائے کئیں چپیڑاں ہور دھکے رسید کر چھوڑدی آسی۔

ہور اسد ے نال ہی بددعاواں (کوہاں) دی بارش برہین لگ گیندی آسی۔

بچاری معصومہ ماؤ دے اس وحشیانہ سلوک دی وجہ تھیں ہُدک ہُدک کے موتیاں دی مانند موٹے موٹے ٹھُلے ٹھُلے اتھرو لیا کیردی آسی ہور ماؤ دے چہرے در ہیر دی رہندی آسی۔

. . . .

جیدھ تھیں معصومہ دی عمر ہک سال دی ہوئی۔ اُس کدے اماں لفظ بھی استعمال نہیں۔ کتیاں جے اوہ سمجھ رہی آسی کے اس لفظ دے استعمال کرن دے نال ہی مار کو دعوت دینی ہے۔

ہولے معصومہ ذری ذری ٹُردی بھی آسی۔ تے او دھیاڑ ساری اپنیاں گماہنڈیاں دُیاں جندکاں نال کھیڈنے کو چلے گیندی آسی۔ تماشاں وی بیلے جیدھ جاوید میاں ڈیوٹی تھیں واپس اپنے آسے۔ رنفوز خود دے کچھ کے معصومہ کو گماہنڈیاں دلیواندے آسے۔

بدقسمتی نال اگلے روز جاوید میاں کچھ سرکاری کم واسطے شہر چلے گئے۔

بچاری معصومہ اج بھی اگلی عادت نال گماہنڈیاں دے گھر جندکاں نال کھیڈنے کو چلی گئی۔ مگر اج اُسکو کون آپنے؟

. . . .

سوتے ویلے بھنبوگھی ذرا چھے اُس بچی سُن بوُہے کو دھکا دِتا
ہور اپنی بولی بچ آکھن لگی۔
"اماں بوُہا کھول، اماں بوُہا کھول میں سڑ...... رگیاں۔
ٹھر گیاں......کو......ے ۔ک.. و ... سی ہگ گیا۔
کنی ... لگ گئی..... تاولی بوُہا کھول۔ ت۔ ا۔ و۔ ل۔ ی
... کو.. ہ ... و ... ل۔

مگر سائیرہ دِھیاڑ ساری کم کار کرن دی وجہ تھیں سخت
تھک گئی دی آسی۔ اوآج بیبلا ہی بے فکر ہو کے لمی ہو رئی آسی۔
لحیف۔ بچ برفِ دے نال ہی اُسدی اکھ لگ گئی آسی۔ . .
پوہ دی اُس ترّاکے دی ٹھنڈ بچ معصومہ کمر رئی آسی۔
اُسکو "سی کنہڈے" چڑھ گئے آسے ...... ڈنڈر کا ٹھنگ
گیا آسا......
جدھ ٹھنڈو نال اُسدا ڈنڈ ڈنڈا نال بچ رہیا آسا... سی لگ
رہیا آسا.... ہور اُسدے نال ہی بوُہا نہ کھلن دی اُمید دی
رسی بھی ترٹ گئی (جانسڑا) دی وجہ تھیں او معصوم بچی الغنی
بیچڑے دے بوُہے اگے بکی ترٹی دی بوُری دا جندا جیا
ٹھک کے خُدا دے تکیئے اُتے ہور نا امیدی دے عالم بچ فرق
ہو کے لمی سو گئی....

....

صبح چنگی طراں ہو گئی آسی۔ ککڑ بانگ دے دے کے تھک
گیا آسا۔ چڑیاں بھی بول بول کے ہٹ گئیاں آسیاں تے نمازی

بھی فرض پڑھ کے تسبیحات آگھ رہے آسے نے سائیرہ ہوشیار ہوئی۔
"ہائے ماڑیا اللہ ماری بیماری بچی کیہ ہوئی ؟" سائیرہ سُن
ہوشیار ہوندیاں ہی یک پیڑ درد آواز بچ چلایا۔ ہور تاولیاں
تاولیاں پہلے (کپڑے) لا کے بیہڑے کو دوڑی.......
بوُہا کھولدیاں ہی کے دکھدی ہے کہ بچاری معصومہ بک بوری
دے جندے کو پلیٹ کے اُتھی بوُہے اگے "اُنگل منگل" ہو کے
لمی ہوئی دی ہے......

....

سائیرہ نے انھوں تاولیاں تاولیاں اپنے جگر دے ٹکڑے کو چائیا۔
چینڈیاں اہی گلبہ نال لایا۔ ہور تاولیاں تاولیاں اگ بالی معصومہ
کو لحیفا بچ پلیٹ کے چُہلے اگے گرما جائی آندا.....
بچاری معصوم بچی تاپلہ بچ سڑ رہی آسی۔ اُسدے جسم بچ بلکل ہوش
نہ آسے... تاپلہ دی وجہ تھیں اُسدا مُنہ رتا لال ہو گیا آسا۔ اُسدے
"شانکنیاں" دا واز دور دور تک محل رہیا آسا۔
سائیرہ اُس کو سینے نال لا رہی آسی۔ مالش دے رہی آسی۔ گرم کر رہی
آسی۔ مگر سردی دی وجہ تھیں او معصومہ بے ہوش ہو گئی دی آسی۔
سائیرہ معصومہ کو جھولی بچ چا کے ہی بیٹھی دی آسی۔ تیجے
بجے تک اُس کو کُجھ ہوش نہ آیا آسا۔ کہ اچھے تورلی جاوید بیاں
بھی شہر تھیوں واپس آ گئے۔
معصومہ کو خاصی بیمار دکھ کے اوبڑے پریشان ہو گئے۔
اوہناں سُن سائیرہ کولوں بیماری دا سبب پُچھیا۔

مگر سائرہ سُن اصلی گل اونہاں تقیو چھپا سے رکھی ۔ ہور ٹھنڈ لگن دا بہانہ کر کے جاوید کو ڈاکٹر آندے واسطے بھیج چھڑ دیا . . . .

. . . .

سائرہ دا سونی اوہ اگلا جیا جگرا نہ رہیا آسا ۔ اُسدیاں اُونہاں تمام نفرت دیاں جذباتاں کو سولی تادرانہ شفقت دے تیز طوفان سُن مٹا دتا ۔ چکنا چور کر دتا ۔ . شاید ایہا طوفان محبت دا ، پیار دا ، مادرانہ شفقت دا برپا ہوئیا جس سُن نفرت ہور حقارت دیاں شعلیاں کو صفحۂ ہستی تقو مٹا دتا . . .

سائرہ اپنی بچی واسطے رو رہی آسی . . اُسدی صحت یابی واسطے منتاں من رہی آسی . . . دُعائیاں کر رہی آسی . . . . کہہ کہہ جیلے کر رہی آسی . . . . کہہ کہاڑے کر رہی آسی . . . . اُس معصوم بچی کو حال دے رہی آسی . . . اُس نال پیار بھرے لہجے نال گلاں کر رہی آسی . . . . سائرہ دیاں نظراں بوہے در رہی لگیاں وچ آیا آسا ۔ کہ کدوں ڈاکٹر صاحب پہنچن ۔

مگر جیلے ڈاکٹر صاحب سُن بوہے تقیو اندر اکو قدم رکھیا او معصوم بچی اپنے مولا نے حقیقی کو پیاری ہو گئی آسی . . . .

قالوا انا للہ وا ِ نا الیہ راجعون

. . . .

معصومہ دے مرن سُن سائرہ دا کجھ حال ہی نہ چھوڑیا . . . . سائرہ رو رو کے بے حال ہو گئی . . . . سائرہ سر نے تے خاک چھانی رہی آسی . . . . پٹکے چپر رہی آسی . . . کہہ کہہ ہا کے

کر رہی آسی . . . . ایہا سماں نظر آ رہیا آسا کہ معصومہ اپنے نال سائرہ دا سارا صبر ہور قرار بھی کہن دے گئی ۔

آخر ایہہ تیر کلیجے کو لگے دا آسا ۔ شاید اس زخم نے ایوب صابر بھی صبر نہ کر سکیا . . .

جاوید میاں دا کلیجہ بھی پسیج کے کواب بنیا گیا آسا ۔ مگر او سائرہ دی تسلی واسطے سارے غمیں (دُکھ) کو اپنے اندر ہی جذب کر رہے آسے ۔ محمد بخش صاحب اوراں سچ آکھیا دا ہے کہ

جِہ کھا فردیاں نوں ہر کوئی ویکھے لٹھ نترے نچ مُنیاں
اکھیاں رُنیاں نوں ہر کوئی ویکھے کو یہ دیکھے دل رُنیاں

جاوید میاں دا دل زار زار رو رہیا آسا ۔ مگر فر بھی او سائرہ دی تسلی واسطے چُپ آسے ۔ سائرہ کو سمجھا بُجھا رہے آسے ۔ مگر سائرہ دے اندر ماؤ دا پیار اتنا بھیل گیا آسا کہ او سائرہ کو اُسدیاں ماضی دیاں غلطیاں اُتنے ملامت کر رہیا آسا ۔

معصومہ دی موت دا ذمہ دار سائرہ کو ٹھہرا رہیا آسا ۔ ماضی بچ معصومہ نال کیتا ہویا ہر یا دتیاں دا سارا نقشہ اک "ریل" دی طراں سائرہ دے سامنے گھوم رہیا آسا . . . . . .

ہور سائرہ اُس نقشے کو یاد کر کر کے رو رہی آسی . . . پچھتا رہی آسی . . . . مگر . . . .

. . . .

" ایہہ رب دی امانت آسی ہور او اپنی امانت واپس گھن گیا ۔ اس بچ اسدا کجھ زور . . ؟ " جاوید میاں سُن سائرہ کو نیلیاں

ویندیاں ہوئیاں آکھیا۔

"مگر... م۔گ۔ر ایہہ کیسی امانت...؟ جیہدا اساں کو ذرا بھی اختیار نہیں؟"....

پالن پوسن دے ویلے اسیں خدمتگار ہوندیاں... ہور کھوہن ویلے اِنہاں نال ایہہ سلوک....؟" سائرہ نے اکھیاں پونجھدیاں ہوئیاں شکوے نال جواب دِتّا۔

"توں اِک لکھی پڑھی عورت ہیں سائرہ ہور اینی جاہل کہ توں خدا نال مان کرن لگ پئی ایں ہور اُس نال اڑی کر دِتّی اِی" جاوید میاں نے نصیحت دے انداز وِچ آکھیا۔

"ہائے سرتاج میں نہ خدا نال مان کر رہیاں تے نہ ہی کوئی اڑی... مگر اینا آکھن دے بغیر بھی نہیں رہ سکدی کہ ایہہ کیسی امانت ہے کہ جس تے اساں کو ذرا بھی حق نہیں؟

اُس دے کُجھ گھنٹے دا اساں کو ذرا بھی علم نہیں رہندا... کیہ پتا ہمیں اُس نے جنم تے کوئی مُصیبت نہیں چاہی...؟ میں اوہ نو مہینے شکم وِچ رکھیا ہا... سائرہ اینا آکھ دے نال ہی زار زار رون لگ پئی...۔

....

سائرہ دی اِس گریہ زاری کو دیکھ کے جاوید دے صبر دا پیمانہ بھی لبریز ہو گیا۔ ہور اُس دیاں اکھیاں بھی معصومہ دی جُدائی دی یاد وِچ اتھرواں دے دریا وگن پے گئے۔

جاوید نے ناولیاں ناولیاں رومال نال اتھروں صاف کیتے۔

فر سائرہ کو صبر ہور تحمل کرن دی نصیحت کرن لگے۔

"بارٹی پیاری"

اے یانی چار اولاداں بھی تو ڑیاں ہی ہین۔ نوں سوہنیاں اِنہاں دی خدمت کر ہور یک مثالی ماؤ بنا لو اِنہاں کو پیار، شفقت دی چھوٹی وِچ پال جلو تک دی کمی ہو نسڑ نال کے ہو گیا؟" جاوید میاں نے سائرہ کو تسلی بھرے لہجے وِچ آکھیا"۔

"میاں تکو کیہ ہے یا۔ نوں نہ پتے ہیں.... اِنہاں نہیں کھدے کہ بیؤ کو جو تھا حصہ اولادی دا درد ہوندا ہے۔

.... ایہہ زخم ماہڑے کلیجے کو بیروں کر رہے ہین۔ جس معصومہ واسطے کتنے درد۔ دُکھ جھلے آ سے" سائرہ نے تُرش لہجے وِچ جواب دِتّا۔

....

خُدا دیاں کماں کو کوئی بھی کُجھ نہیں کر سکدا اِنہاں زخماں دی مرہم صرف صبر ہے۔ بس سائرہ نوں صبر کرنا کم ہوسی روون نال معصومہ دا روح بیزار ہوندا ہوسی....

ہو نہیں تسیں انشاءاللہ جنت وِچ ملسو" جاوید میاں نے قدرے نرمی نال آکھیا"۔

کنند تھا (دیوار) نال لائے دے گھڑیال نے ٹن ٹن وار کیتی۔ ٹن۔ ٹن۔ گھنٹی بجائی...

"سائرہ تڑے وِچ گئے ہین۔ ہونی آرام کر ہور اللہ کولوں صبر منگ بے شک صبر دا اجر ہے"، جاوید میاں نے اپنیاں ہنھاں ..

ڈبیاں انگلیاں وچ۔ دو وی بچ بہہ کے اپنے سرہے دے نلے
سہارے واسطے رکھدیاں ہوئیاں آکھیا۔ تے کجھ منٹ مختلف
خیالاں وچ غرق ہو گئے۔۔۔۔ تے فراٹے کے سابرہ دے
چہرے دا جائزہ لیا۔ سابرہ پرسکون نیندری وچ آسی۔ مگر
اُسدے چہرے اُتے مادرانہ پیار دے اتھروں موتیاں نال ڈھلک
ڈھلک کے سابرہ دے گرواناں وچ جذب ہو رہے آسے۔
جاوید سن معمولی جیہا مسکرا کے لال بتی بجھیندے۔ واسطے نظ
میں تیم درکیتا۔

—— ۔۔۔۔۔ ——

محمد مصاب

دو اتھروں

اُف خدایا! وقت کتنا بدل گیا؟
میں کدے ایہہ سوچ بھی نہ سکنی آسیاں کہ ایہہ نیلے نیلے تلے تا اُچے اُچے نلے
جنھاں وچ میں اپنے بالیاں بچپن گذاریا اُو ٹہیری جس اُتا میں بکریاں چرالدیاں
"اندا" پہرا کردی آسیاں تا جھلی ہوندیاں ہی او ماہڑے کول پکھے تا تر ہائے
پنج۔ گیندے آسے اہو آندیاں ہی ماہڑیاں بکریے کھیتیاں کردے آسے
میں اندیاں کتاباں چاندی آسیاں تا او ڈاریاں بکریاں شکنے شکیے کھیر پھیردے آسیاں۔
اے او ہی تلے تا نکن مگر ایہے گل کجھ بھی سمجھ نہیں آ رہی کہ اس نیلی بریا وچ بھاہ پتاں اتا
سیال کیاں پھا گیا دا۔ اے او جائیاں جنھاں نال ساڑی زندگی دیاں ساریاں
خوشیاں وابستہ رہنیاں۔ اس داڑواں کول جس ویلے منوں کنڈہ چبھیا آسیا تا
"اندیا" سونہنیاں، سوہنیاں اکھیاں وچ اتھروں آگئے آسے تا اج ماہڑے دلا وچ
مکھیاں کنڈے چبھ گئے ہین کوئی بھی دردی نہیں اکھیاں وچ ہزاراں اتھروں
ہین کوئی حال بھی نہیں پچھتا۔ میں بے بس ہو کے انہاں جنڈاں کولاں پچھتی آں کے

ماڑا قصور کیہہ ہے ماڑے سی کیہہ تقصیر ہوئی ہے تا ایہہ بھی چپ چپ
ماڑا مذاق اُڈا ان خدایا او ویلا کر گیا جس ویلے میں اس کھٹے دے پاسے وچ
کا انہاں اُٹھدیاں لہراں دکھی آسیاں تا ماڑا دل ہچکولے کھان لگدا آسا تا اج
ایہہ لہراں تا کتھا بھی پریشان ہو گیا دا ہے۔ لہراں بھی اٹھدئیں تا بچوں ہچکولے
بھی کھاندا آ مگر اوہ واز جہڑی دلاں دیاں پرزیاں وچ ماہیچ کا راگ بولدی آسی۔
ختم ہو گیا کدے بھی اس کھٹے بچوں بار نہ آسی۔ دل انہاں ساریاں خوشیاں
سی محروم ہو گیا جنہاں دے خواب ماڑے بچپن سی ماڑی زندگی نال وابسطہ ایہے
تا اج جس ویلے انہاں خاباں دی حقیقت دا ویلا آیا تا حقیقت نال ایہہ ماڑے
سارے خواب اسراں ٹکڑے ٹکڑے کا کھنڈر گئے کہ میں انہاں بکھریاں ٹکڑیاں
ایچیاں زندگی دے اُس وقت دیاں چھپیاں وچ ڈھونڈھدی آں جتھا کدے
کدے ایہہ خیال جوانی وچ آئے سے۔

میں اپنیاں خیالاں وچ وی دنیا وچ ہک حسین گھر لسایاں آسا ہک
دنیا آباد کیتی آسی۔ میں اپنیاں انہاں ہی خیالاں وچ مست زندگی دا سفر طے
کردی رئیاں اُس منزل اُتا پہنچنڑ واسطے جتھا ماڑی ایہہ حسین دنیا آباد آسی
پتہ نا سا کہ تقدیر ساڑا مذاق اڑا رہی ہے کہ پتا سا کہ ماڑی قسمت دا اک
بے آواز چپکا ماڑی زندگی دیاں ساریاں راہاں کو تباہ کر دیسی ہور انہاں
تلیاں دی ہریالی ماڑے واسطے اجنبی یا پرائی ہو گیسی۔ ہک گھڑی دا ایہہ
بوٹا جیہڑے پھل انہاں تر کھیاں کنڈیاں وچ پھنس گئے ہوئے ہین ساڑی زندگی دی
تلخ حقیقت دی یاد تازہ کر رہین اگر اس ویلے ہک پھواڑی دا بوٹا سمجھ گیا ہا تا۔
اسدے پھلاں دی حقیقت پچھا نڑیاں جیسی تا انہاں کنڈیاں دی حقیقت انہاں
لوکاں جیسی ہے جہڑے بے گناہ نا معصوم دلاں اتا ظلم کر دیا تکھے بھی کسر باقی

نہیں رکھتے ایہہ زمانے دی ہوا ہولیاں ہولیاں انہاں پھلاں کو دبلا کا
انہاں کنڈیاں اتا آنڑلی ہے جہڑے انہاں نرم دلاں وچ بغیر کسی
دے دیکھس گینسہ ہیں مگر ایہہ پھل اپنی اس زبان بچوں اُف تک نہیں کر دے
انہاں کو خدا شیں صرف اس کینے بنڑایا ہا داہے کہ ایہہ ہوا دے ہر جھونکے
نال اپنے دلاں وچ ہک نواں زخم کھاون تا زبان بچوں آہ تک بھی نہ کرن
زندگی دینڑ والیا تو بے رحم آکھاں ساڑی زبان کسم گنڈی ہے مگر
ایہہ واز ساڑے دل بچوں اس ویلے اُٹھدی ہے جس ویلے ساڑی زندگی
وچ آرام دا کوئی بھی گوشا باقی نہ رہیا۔ آخر ساڑا قصور بھی نا اتنا ہی ہے
کہ میں ہک بے بس عورت آں جہڑی نہ صرف اپنے واسطے بلکہ پوری
انہاں اتا بار زندگی دی آں مکوں اسواسطے لکھا دتا گیا کیاں کہ میں اَن پڑھ
تے جاہل آں لیکن اس وچ ساڑا کیہہ قصور آ کدے مکوں کوئی پڑھالدا
سمجھا تا کہ میں نہ پڑھ سکتی آں بیاں اس معاشرے کہ نظاروں صرف
بکریاں تا ڈنگراں چرالن واسطے رکھیا دا ہور چو خراب نال نال جاں اگلاں
جوان ہوندیاں اساں کو فروخت کر تا گیندا آ لیکن اسوقت اسدی ہستی انہاں
چو خراں کولوں کسی حالت وچ بھی زیادہ نہیں ہوندی۔

ریشما انہاں ہی خیالاں تا سوچاں وچ سڑدی تا کرھدی گھرا دار آرہی آسی
اسدی نظر اچانک اٹھی تا حمید نال ٹکرا گئی۔ اج حمید اپچپن دا حمید نہ آسا
اسدے گلا وچ اک لمی تا چنڑی ٹائی لڑھکی آسی تا اس ٹائی وچ اسدا گل
اسراں گھوٹیا دا آسا کہ اوہ اسلے پچھلے وقت اکو بالکل بھلا رہیا دا آسا۔ اپنیاں
خیالاں وچ مست حمید دیاں نظراں اٹھیاں تا اس سنے ریشماں اپنے
سامنے کھلتی دکھی۔ ریشماں ہکدم کھلو گئی تا اسدے قدم لڑکھڑا گئے

اکی چھڈ گئی چھڈ دیاں چھڈ دیاں مشکل ہی۔ اس کو بڑی کوشش کیتی کہ اوہ
اگا ہو کے حمید دے گل نال چمڑ گیا اسدی ٹائی لہا نہ کا سکے۔ چھوٹو اسکو
اپنیاں بچپن یاد کرا لاگر اسدیاں قدماں نچ اتنی ہمت نہ آسی بے بس ہو کے
ہو کو کھلی ہوئی ریشماں بھترا داب بیٹھ گئی، حمید ریشماں کو دکھیاں ہی ماضی
دیاں خیالاں نچ چلا گیا او ماضی جس نال اسدا بچپن دا واسطہ آسا۔ جس ماضی کو
اس دل بچوں کڈھ سٹیا آسا لیکن اج او اپنے جیندے جاگدے ماضی آ سا
سامنے دیکھ کا اسدے حوصلے پست ہو گئے، سن اسدی ہمت جواب دینے
لگی۔ ریشماں ریشماں مکو معاف کرنا میں بے بس آں ۔۔۔۔ میں ۔۔۔۔ بے ۔۔۔۔
لیکن اینے آواز اسدے گلا دا پھندا بن گئی اسدی ٹائی سنے اس دی دل دی آواز
اپنے اندر جذب کر دتا ۔۔۔ نہ۔ اے گل نیں ہو سکتی میں میں اک جاہل
تا ان پڑھ لڑکی واسطے اپنی زندگی تباہ نہ کر سکتا۔ ایہہ ہرگز نہیں ہو
سکتا۔ اُس ہک نظر ریشما اتا سٹی اسدیاں خشک اکھیاں زمیں اتا جھکیاں دیاں
آسیاں حمید سنڑا اپنڑے سوٹ کیس چکا دتا تا او ماضی دیاں خیالاں بچوں آزاد
ہو گیا ہو رہے قدم دھر دیاں ہویاں تیزی نال اپنے کمرہ چلا گیا۔

حمید اپنے گھر پنجاں سالاں بعد آیا آسا تا انہاں پنجاں سالاں نچ اوہ
اپنی ڈاکٹری ڈگری حاصل کر کا پہلی بار آ ریا آسا اُس اج سی پہلیاں بھی
اپنیاں چھٹیاں نچ ریشما نال بیاہ کرنا سی بالکل انکار کر دتا آسا تا اپنی
زندگی اک ایسی لڑکی دے حوالے کر دتی آسی جیڑی اُس نال ڈاکٹری
تعلیم حاصل کر رہی سی۔

ریشماں دیاں اکھیاں جس ویلے اُٹھیاں اسدے سامنے کوئی
بھی نہ آسا اُس پٹیاں پٹیاں اکھیاں نال بوہا پاسا ٹلیہریا مگر اسدیاں

نظراں ہر پاسیوں محروم مڑیاں۔ اس ایہہ اپنیا مقام سمجھیا نہ ایہہ گل اسدی
سمجھ نچ نہ آ رہی آسی کہ حمید کتنا بھی کیاں نہ بدلا او گل کرن بھی برداشت نہ کر کیا
ہوندا۔ اُو اپنیاں بچپن خلا اپنے او تمام واعدے یکدم کسطراں بھلا چھڑ سی او حمید
جیڑا کہ ہک دن بھی نہ گذار سکتا آسا اج ریشماں نال گل کرنی بھی برداشت نہ کراں
صرف انہاں ہی خیالاں تا سوچاں نچ ڈبلی دی ریشما جس ویلے گھر پہنچی تا اسدے
گھر نچ ہک ماتم جیہا چھا گیا آسا او ساریکں جیہی نال سیرن لگی۔ آخر اسدی
اماں دیاں اکھیاں بچوں اتھرواں دی بارش شروع ہو گئی۔ ملنہ ٹھہنے نچ
ریشماں اج حمید سنڑی اینداں ہی اس گلا دا آکھیا کہ اسدی شادی ہک اُلڈ گدری
نال ہو گئی پہلا تا آو کل ہی واپس سرینگر جل رہیا۔ ریشماں اسدا کو ہون میدا او بالکل
بھلا چھڑنا چاہی آدا اے ایہہ اسدی بھُل آسی کہ اسیں حمید اتا بھروسہ کردے رہیاں۔
ریشماں نچ ایہہ گلاں سنڑنے دی سکت باقی نہ آسی او ایہہ گل برداشت نہ کر دیاں
ہویاں بڑی تیزی نال نچھاں ہٹی اور تا ولی تا ولی پٹڑیاں اتوں تلا لہن لگی تا
اسدا قدم لڑکھڑا گئے تا او تلی منزلا اتوں رڑدی رڑدی بن زمین اتا آ گئی، سر اسدے
پچھلے حصے نچ پھٹ پے گیا ہور خون بڑی جلدی نال بگ بگ کا منہ اتاں دے
نیلے حصے کو ہور رنگن لگا۔

ریشماں ریشماں سارے پچھے سارے ہترا ماؤو دیا درداں بھریاں
وازاں نال پورا گھر رولن لگا۔ گراں نچ پتا جل گیا لوک کٹھے ہون لگے ریشما کو مکاناں
دے نیلے پورا نچ ہکی کمرے نچ لما کیتا گیا۔ اسدیاں اکھیاں بند ہو گیاں ہور منہ
اتا زردی چھا گئی۔ ساریاں گراہاں دے منہ اتا ہک سوال آسا ہولیاں کے ہو گیا
ہے بچاری ہڑھیڑی دا آخری سہارا۔ کوئی ریشما دی شرافت دا ذکر کردا
تا کوئی اسدی جوانی دا۔ بچارے گراہیں اسدے بغیر ہور کر بھی کیہ سکتے آسے۔

رے علاقے وچ کوئی ہسپتال یا ڈاکٹر دا انتظام نہ آسا۔ ریشماں دے اردے پردے لوکاں دا بڑا ہجوم ہوگیا دا آسا۔ جنہاں وچ زیادہ کڑیاں آسیاں۔ حمید دے ماپے بھی پہنچ گئے دے آسے مگر اجاں حمید نہ آیا آسا۔ اتنے وچ دروازہ کھلیا تا حمید بڑی تیزی نال داخل ہویا اسدے ہتھاں وچ ہک نکا جیا بیگ آسا۔ حمید لوکاں تا کڑیاں دے ہجوم نوں اراں پراں کردیا ہویاں بڑی مشکل نال ریشماں دی رکھے کول پہنچیا تے پہنچیاں ہی اسدیاں نبضاں دی تلاش کرن لگا۔

ریشماں دی اماں پتہ نہیں کھلی دی آسی۔ نہ اسدیاں اکھیاں وچ اتھروں آئے نہ ہنجیں وچ زبان۔ بس چپ چپ ریشماں دے ڈبدے سورج دیاں کرناں اسدیاں اکھیاں دے انگ اتے تلاش کردی پئی۔ حمید اکھ وقت ریشماں دکھ ہاں ہتھا وچ پکڑے اسدیاں نبضاں دی تلاش کردا رہیا پھر اسدیاں اکھیاں بچوں دو اتھروں ٹپک کر ریشماں دے مونہہ اتا جھوٹے ہور جھڑ دیاں ہی دو کھلا بال اس ہویاں اسدیاں بالاں وچ جذب ہوگئے۔ اس نال گھٹاں سسکیاں دی واز آئی لیکن حمید نے سیاں کھسلی دتی ہور مکھ تاولیاں تاولیاں اپنے تھیلے بچوں انجکشن کڈھ کا سرنج وچ بھرن لگا۔ انجکشن بھر کا جیلا ہی انجکشن لانے لگا تا ریشماں دے ٹھڈا حرکت کیتی۔

حمید حمید..... میں جسم فضل تسدا راہ دکھتی آں۔ بکریاں گم گیاں....

حمید میں تسدا اکھ دکھڑی ریاں حمید حمید.... میں ڈب گیاں ماڑی باہنہ پکڑو میں اس پتھر اتا کھل کا تسدا انتظار کردی آسیاں ساڑا بیبر ترڑ گیا میں ڈب گیاں حمید ڈب گیاں اف.....!

ریشماں ریشماں میں ایہہ کھلتا داں ریشماں میں تمہیں کو چھوڑ کا نہ گیندا ریشماں ریشماں! ریشما دیاں اکھیاں سُن رہلکی جیسی حرکت کیتی تا ادھ

کھلیاں اکھیاں حمید دے مونہیں اتا جم گیاں جنہاں وچ حمید سُنیں اپنیاں آپ ڈبدیاں محسوس کیتا آتھا بچوں سرنج چھٹ گئی۔ ریشماں دا سر ترٹ کا بچے پاسے ٹل گیا۔ سرا دے اس جھٹکے نال ہی حمید دے ظاہری غرور دیاں گلاں ریزہ ریزہ ہوگیاں۔ او اپنے بچپن دیاں اتہاں نیلیاں نیلیاں تا او چیاں اچیاں نکیاں دا پیل کرن لگا جنہاں نال اسدا بچپن وابسطہ آسا۔

ڈِٹھی ہک جھلک تہ ہویا چور بنجر
پیوں کڈھاں تہ رکھاں جینگر کہڑی کہڑی
بنا بار گجھ بھی نہیہ دسدا قریشی
بجھاں کسطراں کہ بدھی کہڑی کہڑی

قریشی

اے۔ آر مغل

دیانت داری دا پھل ضرور ملدا ہے

پرانے زمانے دی گل ہے کہ ہکی مُلکے بچ ہک مالدار تہ امیر آدمی رہندا آسا۔ اُسدی دولت چوکھر، بھیڈ، بکریاں ہور ہک حد بھتیں بڑا باغ آسی۔

اس مالدار آدمی سُن اہناں ساریاں چیزاں دی راکھی واسطے نوکر رکھے دے آسے۔ ہور اہناں واسطے تنخواہ مقرر کیتی دی آسنی۔

اُسدا باغ کافی بڑا آسا تہ اُس سُن اس باغے واسطے اک غریب جیا آدمی باغوان بنیا رکھنا آسا۔ اُس غریبے آدمیئں دیاں ترائے (Three) تہیاں ہک پُتر تہ زنانی اُس نال ساری تہاڑی کم کردے رہندے آسے ہور راتیں دے گزارے واسطے کُجھ نہ کُجھ گِھندے تہ رات گزار کے دیاں فرا اپنے مالکے دے کہر پہنچ گِھندے آسے۔ اسی طراں اوہ اپنا خون کڈھ کڈھ کے تہ کھینے دا گزارہ کردے رہندے آسے۔

وقت اتنا مصیبتی دا آ گیا آسا جے اہناں تروآں تہیاں دا پے

جھڑیاں زمی نتے بیر رکھدیاں آسیاں تہ ایہ لگدا آسا جنے تہرتی ٹڑ رہئی ہے۔ ہور اُسدی زنانی کو کُجھ ایسی بیماری لگ گئی جیہڑی تے ہزاراں روپے لگا کے اوّل ہوندی۔ اتنی بڑی تکلیف ہونے دے باوجود بھی اُس سُن اپنے مالکے دی ذمہ داری جنگی طراں پوری کرنے دا اپنا فرض سوہنی طراں نبھینے دا ارادہ نتھے بچو تہ نکلے دتا ہور پیکھا تہ بلکیارہ کے اپنی ڈیوٹی دیندا رہیا۔

ہک نہاڑے اُس دے مالکے سُن اپنے کہر مُلکے دیاں ساریاں بڑیاں۔ بڑیاں آدمیاں کو دعوت دِتنی۔ تہ اہناں دی پوری خدمت کیتنے گئی۔ اندی دعوت پوری ہونے سفنیں پچھے اس مالدار آدمیئں سُن مُلکے دے بادشاہ کو بھی دعوت وتی تہ بادشاہ کو ہکی راتیں واسطے ٹہاکیا گیا آسا۔

بادشاہ کو راتیں دی رٹی کھوا لنے واسطے تہ اُسدے ہتھ بیر تہوا لنے واسطے اُس نہاڑے اسی باغوانے کو سد کھیا گیا۔

رٹی کھوا لنے کھنتیں پچھے کہرے دے مالکے سُن بادشاہ کو مٹھے انار کھینے واسطے عرض کیتنی۔ بادشاہ سُن اُسدی ایہ عرض منت کہندی تہ اُس ویلے اُس مالدارے سُن اپنے اِس غریب باغوانے کو حکم کیتا کہ کُجھ کے مِٹھے انار آن۔

ایہ غریب باغوان باغے بچوا انار کہن کے آیا نے بادشاہ سلامت کو کھینے واسطے پیش کیتے گئے۔ جنیاں ہی بادشاہ سُن دانا منہ بچھا بلہیا تہ تھک چھڑیا۔ اس مالدارے کو بڑی شرمندگی ہوئی جے ایہ کہہ گل ہے۔ اُس سُن بادشاہ کو لو پچھیا "بادشاہ سلامت وجہ"

بادشاہ سُن جواب دِتا "ایہ کھٹے بھیکڑ ہین" ایہ گل سُن کے گھرے
دے مالکے کو باغوانے تے بچ لہر چڑھی۔ اُس سُن اُس کو بھر باغ بچ
جونے واسطے آکھیا تے نال ای ایہ دھمکی دتی جے کدے تے مٹھے انار
نہ آندے میں تُنک نوکری ہتھیں کڈھ چھڑ ساں۔

ایہ غریب باغوان اپنی نوکری دی ڈر دے نال سارے باغ بچ
پھریا تے اِکی بوٹے انو انار لاہا کے آندے بادشاہ کو ایہ انار پیش
کیتے گئے تے بادشاہ سُن کھانے شروع کیتے۔ مُنہ بچ پیندے دی
گل آسی جے فر تھک چھڑیا۔

ایہ عجیب گل دیکھ کے گھرے دے مالکے کو اتنی لہر چڑھی جے
اوہ اُسکو مارنے واسطے تیار ہوگیا۔

مگر بادشاہ سُن اُسکو ایہی گل کرنے ہتھیں روکیا ہور اُس نوکرے
درمُڑ کے پچھیا۔ "تُوں فر کھٹے انار کنبّاں آندے ہے؟" اُس سُن
جواب دِتا "بادشاہ سلامت میں اس باغے دی راکھی واسطے رکھیا
دا آساں میں ہور نا لوکاں کو چوری کرنے ہتھیں ڈکنا آساں تے میں
آپ کس طراں چوری کردا تے دیکھدا جے مٹھے انار کہڑے ہین ہور
کھٹے کہڑے ہن۔" بادشاہ سُن اُسدی ایہ گل سُندیاں ہی اُسدی دیانت
داری تے محنت دا اندازہ لا کھدا ہور اُسی ویلے اُس سُن اُسکو اپنا
وزیر بنا کھدا۔ اُسدی اکی تھوڑا بیاہ بھی بادشاہ پترے نال کیتا۔
اپنی زنانی دا اُس سُن علاج بھی چنگی طراں کراں کھدا۔ ہور اُسدا
پُتر فوج دا سپہ سالار بنایا گیا۔ ایہ سارا پھل اُس کو دیانت داری
دا ملیا۔

حسام الدین بیتاب

اگ

لوکراں نی خاطر بالن۔ اکثر لوک انھیرے اگ
بر انھیر ہووے اُس جو گا۔ آ جس کی ایہ گھیرے اگ
پکیاں محلاں اندر رہ کے نوں کیہوں ہیں خوش ہونا یارا
دھوئیں وچ ساہ کھوٹ نہ ہوسیں، لگی جدوں چوفیرے اگ
ہیں سڑ بل کے کوئلے ہویا۔ رکھے تُوں کی رب سلامت
پر دُنیانی ریت پرانی راج میرے، کل تیرے اگ
میرے چھپر کی لگی کی۔ پھوکاں ماریں کیہوں بھڑکائیں
جے ایہ مندھرے بجھ نہ سکی۔ لگسی ایہی اُچیرے اگ
میکی چھوڑ دے حال اپنے پر۔ سجناں اپنا آپ بچانوں
سچی پھکے ہتھ سارئے جھڑ ھادتی ہوئی گھیرے اگ
جے تُوں کسے کی جان کے ساڑیں توبہ کر، ایہ بڑا گناہ ہے
ساڑن والا خود سڑناں ہے کر اپنی ایہ پھیرے اگ
نفرت اگ، حسد بھی اگ ہے نفس بھی اگ، غصہ بھی اگ ہے
کہہ دیو تُسیں بیتاب کی جے اوہ گلی گلی نہ بھیرے اگ

خوش دیو

غزل

محبت نا سہرا جھالی کے کہہ کھٹیا
اَساں یاری نِی لج پائی کے کہہ کھٹیا
ہجر نِی رات نہ مُکی نہ اوہ آئے
دِیا منڈیر پر بالی کے کہہ کھٹیا
اَساں تہ ڈم کھادے من کلیجے۔ پر
اس بے مہروی ٹالی کے کہہ کھٹیا
جدوں لگن لگی سی اگ نہ سہالی
ہوئے جدھ کولے سہالی کے کہہ کھٹیا
مِلی فرست کدے تاں سوچساں سجناں
ہزاراں بچوں تویں تالی کے کہہ کھٹیا
حیاتی بھر رہئے بھرنے بھر روساں
جے ہوش آئی عمر گالی کے کہہ کھٹیا

رشید قمر

غزل

چھنگے ایہ روڑے پلکاں نے کیتی ایہ صاف ہے راہ اڑیا
میں ہر ساہ ناں تنگی سدساں مرضی تو ہاڑے نہ یا آہ اڑیا
توں یاد کریں نہ یاد کریں ایہ دکھ نہیں دکھ ہے اس گل ناں
کہ تیری یاد بغیر میاڑا ایہہ لنگھنا کیوں ہے ساہ اڑیا
ایہ طعنے کوئی مری ہوسن گے نہ خالی آس نہاڑی بھی
میں پلا اپنا ڈاہی رکھساں بھاہ خیر بھاویں نہ بھاہ اڑیا
کوئی آکھے بیٹر کلیجے کی کوئی آکھے اکھیں سڑ گیاں
اچھیاں بہاڑیاں اوسیناں بچ دل تے توہاڑا راہ اڑیا
میں رکھیا بھن کلیجے کی یاداں نی مرچی یاہی ہے!!
نہ اس غریباں نے گھر بھتیں آ کھوڑی جیہی دے کھا اڑیا
نہ تروڑ آساڑیاں آساں کی نہ چھل کھرونڈ تھکوراں نے
نہ دھکے دے ہن رلیاں کی نہ پیٹ اساڑھی ڈاہ اڑیا
اس درداں ہتواڑنے مارے اتنے توک نہ ظالم توئی آکھن
اس گلے سانے مہینے آں چھپی دے بھرتے آن آہف اڑیا

غزل

یوسف نسیم

اُنھے دل آسا دلدار آسا
ماہڑیاں نیناں بچ خمار آسا

اُنھے آس دے دیبے بلا آسے
ہک ڈاکٹر نہ لکھ بیمار آسا

اُنھے جام آسا جمشید آسا
اُنھے ساقی ماہڑا یار آسا

گلا نہ کوئی کر سکیاں ہیں
ہک انار نہ سو بیمار آسا

باغ اُمید دی چھاں آسی
اُنھے گُل نہ گلزار آسا

بوٹیاں دے بنڑ کرے آسے
ہوا نثر دے دی نہ موسم بہار آسا

ایہ خاب آسا جہڑا پورا نہ ہویا
جدو اکھ کھلی نہ نسیم لار آسا

غزل

زینت فردوس زینت

گنج گیت ماہڑے واسطے دردی بنے ہیں
گھل کے جہاں کو میں گا نہ سکاں

دل ضدی ماہڑا ضد کردا ہے اس عذری
اس ضدی کو سمجھا نہ سکاں

بھینگ آساں نی پانی نہیچاسی ہیں
پر تک وی ہولارا جنڑا نہ سکاں

گنج گیت ماہڑے ماہڑے واری نے بسینے
گھل کے جہاں کو میں گا نہ گلسن اینہ سکاں

سا ہیں ماہڑے ماہڑے دلڑی نے بیٹھے
بدبیں حال انہاں کو سنیا نہ سکاں

گنج گیت ماہڑے واسطے دردی ہے
اکھیاں ماہڑیاں راہ تکن سجن تانا

بلکاں کو وی میں ہلا نہ سکاں
زینت زخم دل نے سیچے نے سنگی

ایہہ سوچ کے کوئی مٹا نہ سکاں

غزل

مُحمد ایوب قریشی

کافی چِر ہویا چنا دتا نہیں دیدار تُدھ
کہڑی گلوں رُسیں چنا بُھلیا پیار تُدھ
اکھیاں دی لو مُکی روتواں ساری رات میں
بل کدوں ہوساں چناں کیتاں بیمار تُدھ
ہڈیاں دی مُٹھی ہویاں لنگاں بیچ ساہ نہیں
گلا بھی نہ کر سکا کیتاں لاچار تُدھ
ہتھ بنھ لکھاں واری عرضاں گزاریاں
وصل نہ دتا بلکہ چائی تلوار تُدھ
دُنیا سناوے چنا گلے نال لاتوں
کتنیاں دلوں پاٹا ہو بیٹں چھوڑ دتا یار تُدھ
رانجھا ایہ ایوب نکو ڈھونڈے بنا ماہلیاں
اُتاں کدے نلاں دوڑے کھیا قرار تُدھ

-٥-

غزل

انت خدا دی قدرت والا اجتک کسے نہ تھہایا
آدمؑ نہیں نال اس دم توڑی ہر کسے وس لایا
نہ تھہایا نہ تھیسی کسے مطلب ڈوہنگا یارو
اعلیٰ ہر اعلیٰ نہیں اعلیٰ شان خدا دی یارو
مطلب اُسدی قدرت والا دسیا نبیؐ پیارے
دانشمند ہزاراں باقی سوچاں کر کر ہارے
آندا جنہاں ایمان نبیؐ تے دل دی نال صفائی
دولواں جہاں نال اندر اللہ بخشی اُنہاں رہائی
دیوے رب توفیق ہدایت سمجھیں راز خدائی
کلمے طیب والی اصلی گل دی ہر دم کر بن وفائی

حمایت اللہ قریشی

عبدالحمید خان

غزل

کدے راز دسیں کدے پیار دسیں!!
کدے بار دبیں کدے تار دسیں
ملساوعدے تہ آکھواں جے اج دید دسیں
تو میلاں دی رانی بوہا مار ہسیں
میں نساں اُتھو مُڑ زمانے تھیں ڈر دا!
توں مُڑ مُڑ دوبارہ لوہیں تیر کبیں
پلا مار چھپری دا دینویں اشارہ!!
میں آکھواں دوبارہ توں مُڑ باہر نیں
کریں ڈنڈ ہکردی ڈرا ویں ہمیشاں!!
کراں منت زاری ہیں توں پیار دسیں
سرولڑی دی ہوندی ہیں آکڑ حمیدا!!
کراں کیہ کلیجے دے بشکار بسیں

پیرزادہ لیاقت علی چراغ

غزل

ایہہ ندی نالیاں تے سوہنیاں جنگلاں دی وادی
ایہہ چشمیاں تے ٹھنڈیاں دریاواں دی وادی
ایہہ برفاں دیاں چوٹیاں آزادی دے جھنڈے
ایہہ چناراں تے ٹھنڈیاں چھاواں دی وادی
اتھے گائیاں بکریاں تے منجیاں ہن زیادہ
ایہہ دودھ مکھن لسی تے کلاڑیاں دی وادی
آندنا لوک دنیا دے کونے کونے تھیں اتھے
ایہہ پہاڑی وطن سوہنیاں پہاڑیاں دی وادی
ایہہ جنت دا ٹوٹا ہے اپنی مثال آپ
ایہہ سیویاں باغاں تے پھلاں دی وادی
لگن تیر ویکھ کے دشمناں دے سینے
ایہہ ٹھنڈی ہوا تے دلکش نظاریاں دی وادی
ایہہ وطن ہے چراغ دے پیدائش دا وطن
ایہہ غیرت مند بہادر نوجواناں دی وادی

صادق میر

غزل

دساں کہہ جے سجناں دی صورت ہے کیسی
چنگ جھدی لگی اوہ مورت ہے کیسی

میں سوچاں ہمیشاں تے نیندر نہ آوے
نہ آسا توقع جے اوہ جند چھیسی !!

اوہ بچھڑے میں تک تک ہویاں زرد پیلا
نہ آسا پتہ جے اوہ مڑ کے نہ ایسی

میں یاراں پیارالوں نقلیں نساں تہ چھپاں
جے دکھ کے رفیقاں کو دکھ چڑھ ہی گیسی

دیھاڑے بچھوڑے دے اوکھے ہین صادق
سبب اُسدے ملنے دا اللہ بنیسی !!

رحمت الدین ملانی

غزل

اساں کو اتنا بھلا چھوڑیا — پیار دے راہ بچ رلا چھوڑیا
کلیاں باغ بچ پھلاں سُنے — اتنا بلبل کو نچا چھوڑیا
کردیاں نوکری عمر ساری — سوہنی جوانی کو خاک بچ ملا چھوڑیا
ساری عمر بھی رائیگاں گئی — سارا گھر بار بھی لٹا چھوڑیا
دتی فرصت نہ درد سُنے — آخر گلا ہی مکا چھوڑیا
اس ہمسفر سُنے صدا کیتا — بغیر دیدار ہی قبر ملا چھوڑیا
عطر نالو خوشبو ایندی ہے — تاں ہی اس گل تھیں نسا چھوڑیا

اُس پھُل کو ڈھونڈ دا ہے ندا آئی کہہ
لوکاں ظالماں جھڑا بجا چھوڑیا

سکندر پرواز

غزل

درد ہجر دا اوہ جانے جہڑا بچھڑیا سوہنے یار کولو
قدر چمن دی اوہ بلبل جانیں جہڑی نکھڑی گل و گلزار کولو
وسنیاں والے کیہ قدر کرسن کِسے دِلِ بے قرار دی
قدر دِل بے قرار دی جاکے پچھو کسی دلدار کولو

اگ عشق دی ہے کچھ ہی ظالم سڑن پر اس بچ کئی بیپرواہ نے
بجھے نا ایں کدے لگ کے ڈاہڈی ہے دوزخ دے انگار کولو
قوم قبیلہ سب کجھ بھلن جہڑے عشق دے سنگی یارو
باہج معشوق دے لگدا جگ مندا گجھ پچھو کسی بے قرار کولو

گل ہے پختہ یقین والی قدر عشق دی جانے عاشق یارو
پرواز آکھدا ہے پچھو اُس کولو جہڑا تانگ وصل دی بیقرار یارو

—•—

ٹھاکر کشمیر سنگھ

میں پہاڑی ہاں

میں پہاڑی ہاں میں پہاڑی — جھوٹے نال نئیں یارو سچے نال ہے یاری
سجے کھبے جنگل مہاڑے نالے اُچے پہاڑ — چڑھدے لہندے کسیاں نالے پانئیں دی بھرکار
اُچیاں نیویاں زمنیاں سہاٹیاں بنے بیشمار — کدے کدے ایہ ندریاں نالے زمی کی لائے خار
وٹے اُٹھی زمی نچ سٹنا پائی نی ہیں کھاری — میں پہاڑی ہاں میں پہاڑی
جدھر تکو ساریاں پاسیں دسنی ہے ہریالی — رنگبرنگے پھل کھلے نے خوشبو دار پھلواڑی
ساویاں پیلیاں چڑیاں اُڈن ڈار ڈھے بھاری — جنگلیں نچ کوئل بولے لگنی بڑی پیاری
ٹھنڈی ہوا نے جھونکے نالے مستی ہونی طاری — میں پہاڑی ہاں میں پہاڑی
مکاں کنکاں دِھائیں لانا نالے رانہا دالاں — مکے نیاں گوڈیاں کرنا دِھائیں نیاں تالاں
پرانی مہاڑی ہل جیر کھی اوگا ہمتی پھالاں — بٹیریاں نی جوگ مہاڑی بنیاں اُپر چالاں
ہتھیار مہاڑے نی رمبی درانتی باٹھی اتے کوہاڑی — میں پہاڑی ہاں میں پہاڑی
منجیاں ڈنگر مال جے رکھاں نالے بلاں بھیڈاں — پتھر چکنا نا ہنر پکڑنی ایہ مہاڑیاں کھیڈاں
کشتی نال میں شوق بھی رکھنا نالے کوڑ بکھیڈاں — بلیڈ نے نال منجیاں کتراں کاتے نال بھیڈاں

جدو بیاہاں رے میلے جانواں پگ بناں گلتاری
میں پہاڑی ہاں میں پہاڑی

ٹوٹے "قطعے"

شیخ آزاد احمد آزاد

مشرق، مغرب جاگ گئے تکیا جاں وی میں دنیاناں حال
دُکھ ہی دُکھ ملے ہر پاسے سُکھ ناں پے گیا سارے کال
جس دِن نے توں محفل چھوڑی ڈاہڈا سینے لگا تیر
دوزخ بن گئی دُنیا ساری جینا ہو گیا اِک سوال

مجبوریاں نے آخر تینا مکّی ستایا
میں اڈھ رہی ہاں جیوندی میں اڈھ رہی خدایا
ڈوبیاں ہوس دے نظر آساہیں اپنیاں ادھر کیوں
بس فاقیاں دے منّھوں ہے حال ایہ گمایا

نظم

عبدالرشید مُغل

لکھ لکھ صفت ثنا خدا دی تیڑے او شاہ رگ نفس
وحدہٗ لاشریک اکھاوے چھپیا نائیں جگ نفس
جِن تے تارے ہار بنا کے اُس اسمان سجایا
تُولِجُ اللَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِی اللَّیْلِ اُس فرمایا
اعلیٰ ہر اعلیٰ نفس اعلیٰ واللّٰہ احد
ایہ فرمان قرآنی یارو لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُوْلَدْ
رات دیہاڑ ثنا گذاران فلک خداوند والی
عالم فاضل شاہ گدا سب اُسدے اگے سوالی
مغرب دی تہذیب بھرا او گل اساں ہے لائی
روزہ حج زکواۃ نماز دی رسم ہی صاف بھلائی
ٹھگن ٹھگ بھرا شیطان دے مفلس نوکاں نا ہیش
خوف خبر دا کوئی رشیدا دِل وِچ رکھے نائیں

•••

دیدار

ایم جہانگیر عالم جہانگیر

میں اُس کو دکھیا
اوہ مہربان نظراں رکھدا آسا
اُس دیاں اکھاں بچ غم تاریاں دیندا آسا
ہور اوہ اُس دے بخت پریشاناں دی علامت آسا
میں نہ جاندا کیاں ہر صبح
ہر صبح جسو یئے ماہڑی اکھ کھلدی ہے
من اُس دیاں تہیسو یاں بچ دکھداں
سمدلر اوہ سیاہ غم ماہڑے اُتا حاوی ہوگیندا ہے

•

نظم

مُحمد یوسف آوان

لکھ لکھ شُکر خداوند والا سجناں سُرت سمبھالی
رہئے نکے اجنک جھیڑے بیا لوکاں دے حالی
قدر وقت دی مول نہ کیتی فقت گیا لنگھ اگے
اسی گلو نہ سوہنیوں سجنیوں تعنے مارے جگے
فرض کرو جے بچ سفر دے ٹُردے کئی مُسافر
ادھے دوڑاں ایپرادھے کڈھن دے وافر
چُست چالاک جھیڑے اوہ کجھن جیوہلے لنگھ اگیرے
جنہاں وقت گھُوایا دلوں بیٹے ٹانوں بچ بہیرے
غفلاں والے دوڑن دِھاون منزل جلدی تھہاوے
کڈھ جس وجہ بابہیابہنہ ویلے کو: بچھنا وے
یوسف رکھ اُمید دے بچ خاص جناب خدا کفس
سمجھ گئے ہن سجن پیارے اُڈسن تنبز ہوا کفس

-٥-

سنگڑ پہاڑ

اوّل صفت ثنا بے شمار آکھا دل جاں تھیں رب رحمان تائیں
پیدا جس زمین آسمان کیتے بخشیا عقل ہے جس انسان تائیں
پچھے حمد ثنا دورد آکھاں مقبول ختم المرسلینؐ تائیں
جس دی خاطر ہے کُل جہاں میاں صفتاں اس رسولِ کریمؐ تائیں
بارھ رب دے آسرائیں کوئی جس دی چیز ہاں اُس دھیاں میاں
سنگڑ پہاڑ کرناہ رہندا سر دڈاھڈا تھوڑے روز گرمی یا آرام میاں
غلہ ہک پیدا ہوندا کُل یارو ہوندا برف تھیں اوہ بھی نقصان میاں
لونے واسطے بنے نہ ہک پیسہ رہندے لوک سارے حیران میاں
عیالدار جہڑے ڈاہڈے تنگ ہو ون رہندے عاجز اوہ نوکری چاکری تھیں
جینے چار پانچ جس گھر ہو ون کم کرن نہ ماتری خاطری تھیں
بڑے گھر دے ہوئے ناکام سارے کوئی منے نہ آکڑا آکڑی تھیں
دیوے رب اتفاق نجیب سباں سُکن گھٹرے بھی ٹاکرا ٹاکری تھیں

شکوہ

جے خالق ہیں سبناں ناتوں ٹھیک ربّا — جے ہر ذرے وچ ہیں توں بسینک ربّا
جے شاہ رگ تھیں بھی ہیں توں نزدیک ربّا — مہاڑی دُنیاں فرکنیا انھیراں نا اُڈا
عیاشی نا اُڈا تواباں نی دنیا — مہاڑی دُنیا بُھبھکہ تہ عذاباں نی دُنیا
کجھ کاراں، محلاں زمیناں نے والی — کجھ بے کس مسافر نصیباں تھیں خالی
کجھاں کی دِتا ہی ایہ جگ مٹھا — مہاڑے متھے بھڑایا ہی لیکھاں نا پٹھا
کجھ خطاباں تے راضی کجھ اعزازاں تے راضی — خوش آمدنے بندے خطاباں تے راضی

ٹکیاں تے راضی شراباں تے راضی
اوہ مہاڑے جگر نے کواباں تے راضی

از سید محمد اشرف نازکی

مٹھی بولی پہاڑی یارو

مٹھی بولی پہاڑی یارو سارے رلمل بولو
اس نچ ڈاہڈی لذت بیرو پیپٹ دلاندے کھولو
نچ ریاست ہر ہر جائی بسن بیر پہاڑی
ملن نچ پردیساں جدوں تُرت بجاؤن تاڑی
رسم ورواج تہذیب پرانی قومی ورثہ جانوں
ایہ کشمیر پُھلاں دا بھریا پہاڑی پُھل سیانوں
بھریدارو ہندوطن دیو تُس وطنے تی نشان
پہاڑی بولی بولن ہندو سکھ تہ مسلمان
اُچیاں پہاڑاں اُتے بَسو سورج تُساڑی اُبھی
سوہنے سُخن شریف تُساڑے بولی پہاڑی نچی

پیر عبدالعزیز نقشبندی

بچھوڑا

پڑھ بسم اللہ سب تھیں پہلیاں آکھاں حمد الٰہی
مالک دونواں جہاناں والا جس دی ہتھ بھلیائی
جے رب چاہوے لمملیاں نچ سخت بچھوڑا پاہوے
جیکر اُسدی مرضی ہووے دوروں آن ملاوے
سے برساں دیاں بچھڑیاں یاراں پل نچ آن ملاوے
وقت مناسب اُتے مہر دی خاص مراد پہچاوے
لکھ دولت لکھ نعمت ہووے لکھ سونا لکھ چاندی
جد تک ملن نہ پیارے جانی کوئی چیز نہ بھاندی
راتیں تارے گِن گِن تھکاں نیناں نیند نہ آندی
کدے سرہاندی کدے پو ہاندی گذرے رات نمانڑی

گیت خوشی دے

بشیر احمد بسوال

دکھاں درداں نی اس دُنیا بچ گیت خوشی نے گانے ہاں
غماں فکراں نی دنیا بچ دُکھ نے ساز بجانے ہاں
بُھلیاں راہیاں اُنہیں پہاڑی رستہ پکڑ دکھانے ہاں
بناں بیاباناں بچ لوکاں سوہنے گیت سُنانے ہاں
سوہنی ایہ ریاست سہاڑی لوٹا جنّت والا
اِتھے ہی بسے پہاڑی سوہنا مائیا گاون والا
نغمے ساز اخلاقاں والے لوکاں پیسے سنانے ہاں
پہاڑ دیسواں دیس اپنے نا دشمن مار نسانے ہاں
آؤ سارے سنگی ساتھی ایہ صلاح پکانے ہاں
پہاڑی بولی نے اس بوٹے ہر بستی بچ لانے ہاں

منظور احمد کوہاہی

دنیا

اج دی دنیا بڑی نرالی — ادھی چٹی تہ ادھی کالی
ادھا سچ ہور ادھا جھوٹھ — روٹی ملا کے کھاون خوب
اپنے سکے دشمن بندے — دشمن اپنا بھیس بدلدے
پچھو کنڈی بھر رد آکھن — مُنہ تے لکھ خوشامد کردے
لچیاں دے سب دوست بندے — ساک شریفاں نال نیہہ گنڈدے
کرن شریفاں دی رسوائی — لوکاں کار شیطانی تھائی
نیکاں اُتے رحمت ربدی — کُجھ پرواہ نہ اُنہاں جگدی
منگ منظور توفیق نیکی دی — چھوڑیں حرص توں بدبختی دی

غلام نبی عثمان

کون دیوے پیغام

کون دیوے پیغام دُکھیاریاں کو دلبر آوے نہ دور آزار ہووے
زخم ہجر دے بہت لاریاں کیتیاں ملے یار سوہنا بیڑا پار ہووے
پیا دا ابتداء ہے بیچ دیس کہڑے کون آئینی یار دا خط ربا
سڑ گئی جوانی ٹکے نیر اکھیاں بھلے ہوش ستاری ماہڑی مت ربا
پیارے جانیاں موڑ مو ہار چھو ہلا مکو سکت نہ ہور اڑیکنے دی
دلیوں لوک طفیع توہڑی یاری والا بس رہیاں نہ کوکنے جھکنے دی
دکھیں حال آکے زخماں ڈوہنگیاں والا گیئں جہڑے ہدھیا منگدیاں تو
توہڑے باہج سجناں جینا بہت مشکل چھاتی مار گھیں اتھو لنگدیاں توں
لوک آکھدے وقت بہار اجکل نیلی سبز دسے ہر ہک ڈالی
یاراں باہج عثمانیاں شرو دسے پھل ٹکے تہ فرن غمگین مالی

نذیر احمد شاد

سوہنے لارے دے پہاڑ

سوہنے لارے دے پہاڑ
ادھے بنے ادھے کاڑ!

کرن ہر ویلے کھوکار
سوہنے لارے دے پہاڑ

ادھے کالے ادھے نیلے
ٹرنے والے کرن حیلے

لماں ہنیڈا ولی واڑ
سوہنے لارے دے پہاڑ

ولی واڑ اسیقے ہک جاہ
لوک دکھدے کر کے چاہ

چیڑھدے پاس ہے چونٹ واڑ
سوہنے لارے دے پہاڑ!

ایتھے زمی بیلیاں والی!
ادھی رتی ادھی کالی!!

اتے ساری ہے اتاڑ
سوہنے لارے دے پہاڑ

لوک کرن زمینداری
داند لُورن وارو واری

دیون بیلیاں دی ایہ باڑ!!
سوہنے لارے دے پہاڑ

اُچا لالی مرگ سوہنا
پینڈا سمجھ دُونا چونا

لارو لگدی ہک دِھیاڑ
سوہنے لارے دے پہاڑ

لہندے پاسے ہے رانی کوٹ
چیڑھدیاں کردا ہے راہ پھوٹ

ڈنگر آنیں اُتھوں لہاڑ
سوہنے لارے دے پہاڑ

لارو دُنیا تے مشہور
جی صاحب آندا نُور
اگے آسا ایہ اُجاڑ
ایتھے لبدا ایہ نذیر
سٹیا کفر جس لتاڑ!!

سوہنے لارے دے پہاڑ
بابا جی ہے جھنڈا پیر
سوہنے لارے دے پہاڑ

فاروق احمد قریشی

آئی بہار یارو

سرسبز ہو یا سب جنڈ ھ بوٹا پانی نکلیا آئی بہار یارو
چڑی بولدی اُچیاں ماہلیاں تے کونجاں اُڈھیاں بنھ قطار یارو
چھٹی جھلے نہ آوے خوشبو سوہنی نال کھٹیاں دا مشو لنکار یارو
نیندر اُڈھدی عاشقاں صادقاں دی ہنیرے جاگدے ہین زمیندار یارو
ہلاں سُو ترن پیئے زمیندار سوہنے جنہاں زیٹیاں نال پیار یارو
بیل پھال کو ہاڑیاں پیئے ڈھونڈن جہڑے پہاڑیاں دے ہتھیار یارو
بولن لہنیٹھ نہ پپیگرے ماہلیاں تے لوک ماردے بہت اشکار یارو
ڈھونڈن گھیاں ماہلیاں ٹہاکیاں تے بچے کُڑیاں کئی ہزار یارو
لہاڑن میل کھیل سیال والی دھون کیڑے ہودن ہوشیار یارو
آوے خوشی دی لہر فاروق ہر دم باہوے بیر جد سوہنی بہار یارو

آون خیال رکھاں

آون خیال رکھاں — سجناں دے بھڑے گھاں
کجھ حال دلدا پچھاں — آون کمال رکھاں
دل تھیں اُنہاں بھلا یا — دکھاں مکو ستا یا!
میں حال سب گنا یا! — کر خیر توں خدا یا!
آون خیال رکھاں — سجناں دے بھڑے گھاں
دشمن ایہ دنیا ساری — پر اللہ دیسی تاری
کیتی میں گریہ زاری — رو رو کے رات ساری
آون خیال رکھاں — سجناں دے بھڑے گھاں
سجناں دا دور ڈیرہ! — بانہواں میں کسراں پھیرا!
کیتا دکھاں ہے گھیرا — نچ راہ دے گپ ہنیرا
آون خیال رکھاں! — سجناں دے بھڑے گھاں
رو رو ہوئیاں سو دائی — ہسدی ہے کل لوکائی!
غماں دی ہوئی ہے بھاہی — اج یاد ڈاہڈی آئی!
آون خیال رکھاں! — سجناں دے بھڑے گھاں
کجھ حال دی دا پچھاں — آون کمال رکھاں!

سی حرفی

الف۔
اکھیاں نال اصرار ڈٹھا نور رو نور بھڑا ماہڑے بہیر والا
ہووں ذرہ دلگیریاں سجناں دے جنہاں سمجھایا بہت سوہنے بہیر والا
دسے سامنے ربدی ذات سچی جنہاں یکٹریا بڑا سوہنے بہیر والا
دو لوان جگاں اسحاق نہ خوف اُنہاں جنہاں ذرہ کمایا بہیر والا

ب۔
بار تہ تار دی گل کوڑی جنت بنیاں عاشقاں واسطے جی
چوہنڈ اللہ دے لکھ کروڑ بہالویں سُچا بھرا ایہ عاشقاں واسطے جی
عاشق لبدے عشق دی جاہٹ جھگی اُچے محل نہیہ عاشقاں واسطے جی
تھیا عاشقاں دا اسحاق اوکھا نہیہ ایہ محفلاں عاشقاں واسطے جی

ت۔
تپ کے عشق دی اگ عاشق کدوں ڈردے جھوٹھیاں اکھیاں تھیں
بنے لکھ جبڑے سڑ کے عشق اندر دا حب خوب اوہ رمزاں لکھیاں تھیں
سوہنا بہیر دا لکھا اسحاق دکھ کے عاشق لبدے شکلیاں بگساں تھیں

پروین نصرت

سوہنی چیز ایہ پڑھائی

سوہنی چیز ایہ پڑھائی!
اساں گلے نال لائی!!!
دو لوآں جگاں دی بھلائی
آکھے پیاری ایہ خدائی

سدھے سادے پہاڑی لوک
انہاں باہیا آپ طوق!!
کھاون لوک سب کمائی
سوہنی چیز ایہ پڑھائی

رہے عمرئی دھواں چھوک
دنیا مارے کئی لوک!!
انہاں سمجھ کجھ نہ آئی
سوہنی چیز ایہ پڑھائی

اج پڑھن پہاڑی پہنیاں
پڑھنا انہاں داہے گہنیاں
رکھن خوب ایہ صفائی!
سوہنی چیز ایہ پڑھائی

اسدی قوم ہے پسماندہ!!
ایتھے ہر کوئی درماندہ!!
کردے زمیاں دی ہلی باہی
سوہنی چیز ایہ پڑھائی!

پڑھو پڑھو پہاڑی بھینوں
دنیا ساری دیکھو مدینوں
پہالویں ڈکے سب لوکائی
سوہنی چیز ایہ پڑھائی!

تُسدی بھین ایہ پرویں!
رہندی ڈاہڈی ہے غمگین
باہوے تساں کو ڈھائی
سوہنی چیز ایہ پڑھائی

از خان محمد پردیسی

نظم

الف۔ اُٹھ کلبوتر ے بول چھوہلی پہاڑی ببیراں دی اج اُڑیک رکھاں
ملن یار تہ دُکھ سب دُور ہوون طعنے مار دے نیت شریک لکھاں
رہا لگے سیال بہار آوے ٹھنڈاں ساڑ کے جان خلیل کیتی
لگی آس پردیسیا وصل والی اللہ ڈاہڈے ہُن کجھ سبیل کیتی

ب۔ برکتاں دے دریا بگن جنہاں راہاں بھیں لنگھدے یار سوہنے
پہاڑی بیر پہاڑاں تے لان ڈیرے بنھن پگ تہ لان سلوار سوہنے
خوش خلق سارے سوہنی لور والے پیارے وطن دے ہین پہیر بدار سوہنے
کریں عجز نیاز پردیسیا دو کدے دکھن ہکوار بہار سوہنے

ت۔ تساں پچھے پی جند گانی نہ نسیؤ جھاتیاں مار کے جی
بیرو پہاڑیو تساں تے رب راضی جینواں کنسراں تساں بسار کے جی
بیڑا اسجنوں غماں دا رُج بھارا دمہ کڈ ھیؤ ندیلوں تار کے جی
گھمن گھیر پردیس رُج ڈاہڈا گڈھی ہنیؤ چنگیاں آہر کے جی

عالم الدین خان قاصر

نظم

اٹھ قلمیں مہنہ لاء سیاہی کردے کاغذ کالا
لاوے تیر کلیجے ڈاہڈا ایہہ زخم جُدائی والا
مِل کے سجن پیارا بچھڑ یا رتا میں کہہ ایڈ خطا کیتی؟
میں غافل نہ توڑی یاد بھتیں اللہ کس گل دی ایہہ سزا دیتی؟
ہر چمن ہر ڈالی ہیری کرمے نہ ملیا یار دل جانی
لیلیٰ کو جدہ زخم عشق دا لگیا ختم ہوئی اُسدی جوانی
عمر خضرؑ نالو ہیں صبر کیتا ایوبؑ والے دُکھ جائے
سارے غم دنیا دے چھوڑ کے توڑے عشق دے غم کھائے
عمر گذر گئی تاہنگ وصل اندر ہو بیبر لمو نو سُنیا آ پیغام دتنا
ہیں مر نو نہ ہوں مر گیا لیپر زندہ نہ کدے وصل دا جام دتنا
یاد توڑی بچ میں رو رو سجنیا لہ ساری عمر گذاری
کس اگے کرے فریاد قاصر کرے کون غم مارے دی کاری

عبدالمجید قریشی

نظم

سیل کرے بلبل باغاں اندر کردی جان فدائی
آوے جدھ سشر دیکھیاں کو کردے اوہ بے وفائی
تدھ اپنے حسن تے اسے سبھیاں آنتا ہے مغرور کیتا
عشق دی اک جھلک سن لیلیٰ دا حسن چکنا چور کیتا
محبت واسطے یوسفؑ کو زلیخا حسن ہی مجبور کیتا
ڈاہڈے تیر عشق دے حسن معشوقاں دا جگر بھی چکنا چور کیتا
اللہ لاوے توڑے سینے وچ عشق دا تیر چُبھدے
یاد عاشق دی وچ رو رو کے ہوئیاں خشک توہا تیر جیدے
ناز نہ کر حسن تے ایہہ کہی ہے زلیخا عشق دا محتاج جانی
پڑھ قصہ یوسف زلیخا والا اوتھے عشق کیتا راج جانی
دل دا راز تکو میں تاں دساں جے توں دل دا حال جانساں
عشق بے گانیاں کو کردا آپنے لوک بچاری کہہ عشق نکا چال جانے